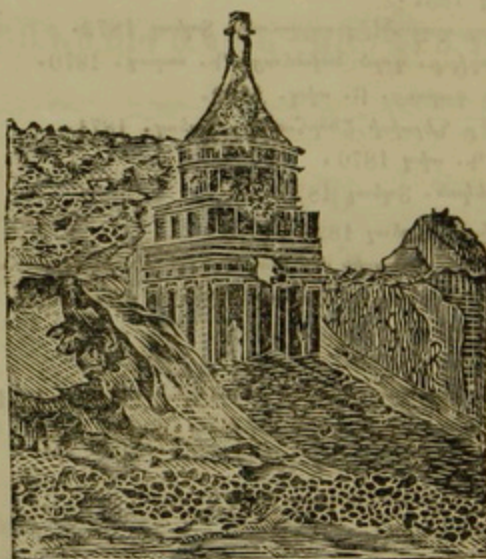

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԱՋԳԱՅԻՆ ԻՆՏԵՐԵՍՆԵՐ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐՋԱՆ ՄԻԱՄԵԱՅ

ՅԵՐՈՒՍԱԼԻՄ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

1873

ՅՈՒՑԱԿ ԳՐՈՅ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԱԹՈՌՈՑՍ

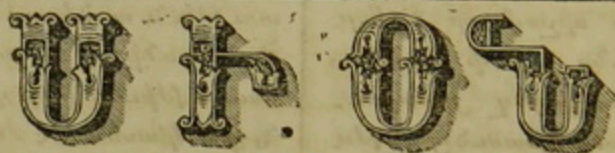
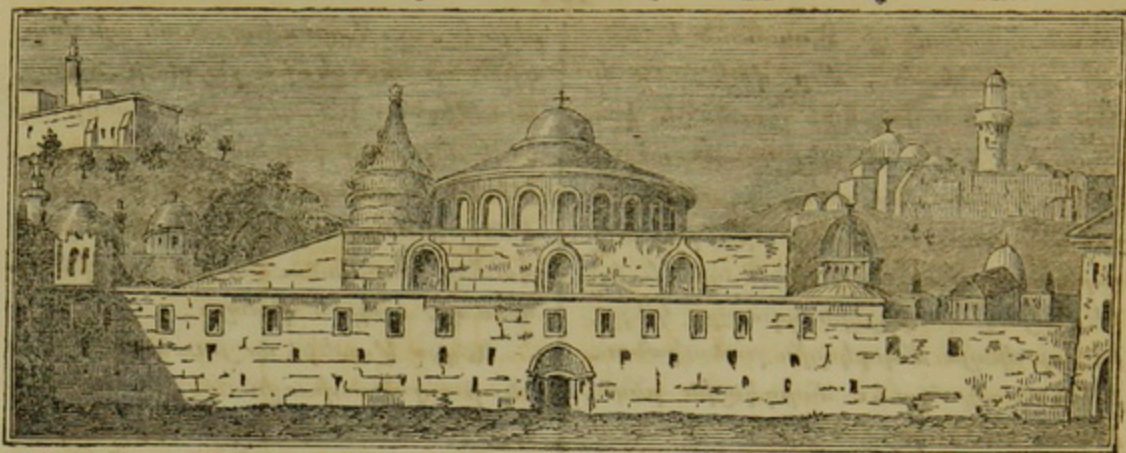
ՍՐՐՈՅ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

ԵՒ ԱՐԺԱՂՈՒԹԻՒՆՔ ՆՈՅՆ

Աֆնէս, Հայերենէ փոխեց 'ի Տանկերէն Յ. Բիւրքենանօֆ. տպեալ 1872.	4	
Աղօթագիրք Արքայան տնդեաց, տպարհիկ լեզուաւ.	2	
Անուրջք 'ի Սիւն, ողեաց Մ. Թաթուլ. 1869.	1	20
Առաքինութեան ճամբան, կամ Մենտոր մանկանց, թարգմանեց Տ. Հ. Թ. Ս.	7	
Աւետարան աստնի. Ս. Եկեղեցւոյ մէջ կարդացուիլիք աւետարաններն են.	30	
Աւետարան փոքր, Տպեալ 1867.	6	
— Նոյնը կտակարանով. Տպեալ 1867.	12	
— Նոյնը ճաշու. Տպեալ. 1868.	30	
Բանախառնութիւն, աշակերտուհեաց մէջ. Բ. Տիպ 1874.	1	
Բացատրութիւն Հրաժարուն' եւ զղման եւ առաւօտեան երգոց շնորհալ. (')	6	
Գաղիկ վերջին արքայ Հայոց Բագրատունի, ողբերգութիւն. Տպ. 1672.	5	
Գործք Առաքելոց, Տպեալ 1867.	6	
Գործք Ոսկեղնիկ Սանուէլ Ռաբբի հրէի. Տպեալ 1867.	3	
Գովասանք. Տպեալ 1867.	3	
Եղիշ, պատմութիւն Վարդանանց պատերազմին ընտիր գործ նախնեաց.	7	
Երեւոյթ կրեց. Տպեալ 1851.	7	
Երկու խօսք, եկեղեցւոյ պաշտօնէից ուղղուած. Տպեալ 1873.	3	
Եկրեմ խաւրի, աղօթագիրք, գործ նախնեաց, Դ. տպագ. 1870.	7	
Զանազանութիւն հինգ դարուց. Բ. տիպ. 1862.	40	
Ընդհանրական թուղթք Ներսիս Շնորհալոյ. Տպեալ. 1871.	18	
Թանգարան խրատու. Գ. տիպ 1870.	18	
Թափօրի տետրակ տարեկան, Տպեալ 1839. (')	3	
— Նոյնը չարաթական. Տպեալ 1838 (')	2	20
— Նոյնը Ս. Յակովբայ տանարին մէջ կատարուած թափօրներու համար	4	
Թուարանութիւն համառօտ, Ս. Պ. Փաշաղեանցի, Դ տիպ. 1869.	3	
Ժամագիրք խորագիր. Տպեալ 1866.	20	
Ժամագիրք աստնի. Տպեալ 1870.	50	
Խնդիր Ս. Տեղեաց եւ նորա պաշտօնական քննութիւնը. Տպեալ 1871. (**)	6	
Խորհրդածութիւն Ս. պատարագի, գործ նախնեաց. Տպեալ 1842.	10	
Խորհրդատետր Ս. պատարագի, Տպեալ 1873.	10	
Կարգադրութիւն առողջութեան, Տպեալ 1871.	5	
Կենսագրութիւն Բաքալայ, Տպեալ 1869.	2	
Կտակագիր հոգեւոյ լանից. գրեց Արքայ Խոնեց. Տպեալ 1853.	6	
Կրթարան Աւետարանական լանից, Դաս Ա. Ամեն Պետրոս.	1	20
" " " Դաս Բ. Ստեփանն.	1	20
" " " Դաս Գ. Որդիք Աստուծոյ.	1	20
Համապատուութիւն երկրորդական առաքելոց, հանդերձ յաւելուածով.	4	
Համառօտութիւն Գրիգորեանական ուսման. Տպեալ 1873.	4	
Հայերէ վերաց. Տպեալ 1852. (**)	6	

ԵՒ ԱՌԱՂՈՒԹԻՒՆՔ

Մի անգամ (*) Եւ գրի հաշտագիտ ընտել լեզուի
Ի ինքն (*) Բարեւի տպագրութիւն.

ՏԱՍՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻԻ 9.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
1875.

ԱՂԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԻՑ

Դ Ա Ս Ե.

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐԾՆԱԿԱՆ (*)

Ի՞նչ ասելու է այն անտարբերնե-
րուն, որք պատճառ կը բերեն իբր թէ
ճշմարտութիւնն եւ ոչ մի աշխար-
հային կամ ժամանակաւոր օգուտ ու-
նի. — Ոչ ինչ: Վասն զի սոյնպիսի ըս-
կըղբան վերայ հիմնուած անտարբե-
րութիւնն չստ է չստ մօտ է ափշու-
թեան եւ անասնութեան: Եթէ ճըշ-
մարտութիւնն, երկրիս վերայ տալ-

նապի եւ վտանգի առիթ իսկ լինէր
այն մարդկանց համար, որք զոյն կ'ու-
րանեն, եթէ սուտ իսկ լինէր Սուրբ
Գրաց ասածն թէ՛ բարեպաշտութիւ-
նըն խոտածուեցնէր ունի թէ՛ ներկոյ
եւ թէ՛ ապագայ կենաց համար. այնու-
ամենայնիւ ակներեւ յայտնի է, որ
մարմինն ոչ ինչ է հոգւոյ համեմա-
տութեամբ, ժամանակն՝ յաւիտե-
նականութեան, վասն զի մեր ճըշ-
մարիտ կեանքն Աստուծոյ մէջ ծած-

(*) Հարաւանութիւն եւ վերջ:

կուած է . վասն զի Աստուած է մի . այն մեր սկիզբն , մեր վախճանն և մեր էական նպատակի լրումն և կատարումն : Եւ հետեւաբար ով որ կը վճռէ տարիչ առանց Աստուծոյ և առանց յուսոյ , այսպիսի աշխարհի մէջ , զոր վազն պիտի խաղառ թողու և ելնէ , այնպիսին ինքնին արտաքս կ'ելանէ ոչ մի այն մարդկային բանականութեան , այլ նա եւ մարդկային բնութեան ամեն պայմաններէն : Այսպիսի անտարբերներուն որչափ որ ճմարտութիւն քարոզենք , պիտի մերժեն . ուստի քիչ այս ծայրայեղ յիմարութեան դատաստանն Աստուծոյ կը թռչունք :

Թօսի՞նք արդեօք այն անտարբերներուն վերայ , որք իրենց անտարբերութիւնն իմաստութիւն համարած են , պատճառելով թէ՛ մարդն կարող չէ ճմարտութիւնն գտնել , Ի՞նչ խօսինք , եղբարք , այսպիսեաց վերայ , որոց թեթեւամտութիւնն կշտամբանաց արժանի է , ինչպէս եւ առաջնոց անասնական ափշութիւնն : Ի՞նչ կ'ուզեն ասել , ճմարտութիւնն անմատչելի և անգտանելի քարոզելով , եթէ ոչ կարծել , թէ Աստուած , որ առատօրէն հոգացած է մեր մարմնաւոր պիտոյքն , ամենեւին ինամբ չունի մեր բարոյական պիտոյից համար : Փոխանակ այսպիսի թշնամանքներ տեղադրու Աստուծոյ դէմ , աւելի լաւ չը լինիր ուղղակի ասել , որ մարդն չը ճանաչէր ճմարտութիւնն . վասն զի չուզէր ճանաչել , ոչ թէ ճմարտութիւնն է , որ անմատոյց է , այլ մարդոյ կամքն է , որ չուզէր մօռննալ : Միթէ չեն տեսներ եւ չեն գիտեր , որ հաստատումութեամբ ճմարտութիւն որոնողն , ճիշմարտութիւն որոնելով մեռնողն , աւելի մօտ է ճմարտութեան , աւելի ճմարտութեան մէջ է , և աւելի սի-

րելի է յաշտ Աստուծոյ , քան այն մարդըն , որ ամենեւին չ'որոնէր ճմարտութիւնն : Ի՞նչպէս չեն տեսներ , որ եթէ մեր բուն վախճանն է ճմարտութիւնն ժառանգել , ուրեմն նա , որ անխոնջ ճմարտութիւն կ'որոնէ , իրեն համար սահմանուած նպատակին կը ծառայէ երկրիս վերայ :

Նոքա կ'ասեն , որ յուսահատուած են . բայց որչափ աշխատեցան արդեօք , որչափ ժամանակ գործ գրին ճմարտութիւն որոնելու համար , Ի՞նչ աւապարանք . Խնչ չուտափոյթ յուսահատութիւն . Ի՞նչ վաղվադիտութիւն : Նոքա կ'ասեն թէ . « Աշխարհս համաձայն չէ ճմարտութեան հետ . ուրեմն չը կայ ճմարտութիւն : Սաստիկ հաւատալն՝ սաստիկ հակասական համոզումներ ունի իրեն մէջ , ուրեմն անկարելի է վստահիլ և ոչ մի համոզման » :

Ո՞չ ապաքէն , եթէ ականջ դնենք , պիտի ասեն նոքա՝ թէ աշխարհի մէջ շատ բաներ կան , որք աւաջին անգամ ոտոյգ կ'երեւին , բայց այնպէս չեն : Ո՞չ ապաքէն մեծամեծ ճմարտութիւններն միշտ ընդգիծափոսներ ունեցած են 'ի սկզբան : Ո՞չ ապաքէն , բարձրագոյն կետէն նայելով , ճմարտութեան միակ օրէնքն է ճանապարհ բանալ իրեն համար հազարաւոր խղճնդոտներու մէջէն : Անտարբերներն կ'ընդունին , որ այս այսպէս է և պատիւ կը համարին օրն կարեւորութիւնն ընդունիլ . բայց ի՞նչպէս , մի միայն արտաքին գիտութեան և գիւտերու համար : Նոքա կը պարծին թէ որչափ սուղ նստած են իրենց համոզումներն , քանի աշխատանք , քանի ջանք : Նոյս համար ամեն կերպով անտարբերութիւնն անարգ է , բայց ոչ ի օրի նըկատմամբ : Նոքա կը ծաղրեն անշուշտ չաւթ մէկն ելնէր և ջանար յետ դարձնել այն հետադուրութիւններէն , այն

որոնումներէն, որք իրենց բազմին կամ
ունայնասիրութեան կը վերաբերին :
Նաև խիստ վերացական և մթին գի-
տութեանց նկատմամբ նոքա դարձեալ
կը յուսան լոյս ստանալ, շատ անգամ
կը պարծին իսկ թէ ստացած են, մե-
ծաւ պնդութեամբ կը պաշտպանեն ի-
րենց հաւանական գիւտերն, և հաւա-
քաբանութեան սուսերով կը մտքաւորին
իրենց հակառակորդաց հետ: Բայց երբ
Արօնն կը ներկայանայ նոցա պարզ և
համեստ պատմութեան կերպարանաւ,
երբ սոյն Արօնի պատմութիւնն, ուսումն
ու պատուէրներն պարունակուած կը
տեսնուի մի փոքրիկ գրքի մէջ (Աւե-
տարանի) որոյ մեծութեամբ ուրիշ
մի գիրք անյագ հետաքրքրութեամբ
կը կարգանք մի օրուան մէջ. երբ սոյն
Գիրքն (Աւետարանն), որ բաց է ամե-
նուն առջեւ, լու կարգացուելու եւ
հասկացուելու համար ուրիշ բան չը
պահանջէր, բայց միայն արթուն խիղճ,
առողջ բանականութիւն, ուղիղ սիրտ
և ամփոփ միտք. երբ Արօնն որ և իցէ
գիտութենէ աւելի կարծատեւ պա-
րապմամբ եւ անկնձիւ ուսմամբ կը
տայ մեզ խաղաղութիւն հոգւոյ, սր-
բութիւն կենաց և յոյս ի մահուան.
երբ այսպէս կը ներկայանայ Քրիստո-
նէական Արօնն, բնդհակառակն ան-
տարբերներն կը գանգատեն, որ ամեն
ջանք ունայն է, ամեն յարատեւութիւն
անկարելի. կը գանգատեն և կ'ափսոս-
ան իրենց թանկագին վայրկեաններն
ի զուր գործադրելու համար, և աւանդ-
այն մարդն, որ մի ծաղիկ քննելու հա-
մար, մի ճանձի թուիչ վննելու համար,
մի պատկերի յատկագծեր գիտելու
համար երկար օրեր և զիշերներ կը զո-
հէ, այն մարդն սոսկալով յետ կը քա-
շուի Արօնի ուսմանըէն, իբրեւ մի ան-
մտուելի դժուարութենէ:

Երբ կը ականեմք թէ մարդիկ որ-

չափ սակաւ ժամանակ կը զոհեն եւ
դոյզն ուշադրութիւն կը դարձնեն Աւ-
րօնական ուսմանց և ճշմարտութեանց
համար կը սոսկամ. ոչ մի բանի վերայ
այնպէս թեթեւակի չը նայուիր, ինչ-
պէս Արօնի վերայ: Բայց մեր կշտամ
բանքն այս թեթեւութեան համար չէ
և անտարբերներու անտարբերութեան
բուն արմատն ևս այս թեթեւութեան
մէջ չէ: Կայ մի աւելի հաստատ հիմն
նոցա անտարբերութեան թէպէտ ան-
տարբերներն բացարձակ չեն տներ,
բայց պէտք է որ մի աւելի մեծ պատ-
ճառ ունենան Աւետարանէն հեռի մը-
նալու մասին: Արդեօք չոգիտեն իրենք
այս պատճառն, որ չեն յայտնէր. «չ»
գիտեն և այն պատճառաւ չեն յայտ-
նէր: Արդեօք սխալ դատած են, որ չեն
յայտնէր. ոչ. այլ այն տղաքաւ չեն
յայտնէր, որ կասկած ունին թէ ճիշ-
մարիտ է: Անշուշտ բան մի նշմարած
են, յորմէ կը խուսեն և յետս կը մղուին:
Մի գուցէ, այն արեգակն, որ նոցա ա-
չոյց առջեւէն անցեր է, խուսելու ժա-
մանակ, նոցա քոյութեան կամ կենաց
վերայ լոյս մի ճառագայթած է, յորմէ
կը սոսկան նոքա: Բայց ոչ տպաբէն,
եղբարք, Աւետարանն է լուր և բար-
բառ աւետեաց, Աւետարանն է պատ-
գամ զթութեան և թողութեան, Ա-
ւետարանն է յայտարարութիւն ան-
հուն սիրոյ, որ կամի, ամեն մարդոյ
համար, անցեալն ներել, ներկայն մը-
խիթարել, ապագայն ապահովել, Աւ-
րոյնն վարանիլ հաւատալու մի այս-
պիսի առաւելագանց և անհուն բա-
րութեան վերայ. բայց այնու ամենայ-
նիւ, կը տեսնենք, որ Աւետարանն գր-
ուաւելու համար պատրաստուած է և
ոչ վախճանելու կամ տարամբժելու:
Արդ՝ այս սէրն, այս ներքաղութիւնն ու
թողութիւնն է, որ կը զարհուրեցնէ
անտարբերներն:

Այն օրէն ի վեր, որ Աւետարանն ձրի փրկութիւն կը քարոզէ, այս քարոզն, այս ձրի փրկութեան պարգեւն իւրաքանչիւր մարդոյ կենաց մէջ տագնապ կը պատճառէ, և տարբեր բնաւորութեանց համեմատ տարբեր արդարութիւններ կ'անէ: Եթէ այն ժամուն կը հնչի մեր ականջին ձրի փրկութեան աւետիքն կամ Շնորհք բարբառն, ևրբ կշտամբուած ենք մեր խղճմտանքէն, յուսով կ'ընդունուի մեր հոգւոյ մէջ նոյն բարբառն, որ կը քաջալերէ զմեզ և կը մխիթարէ: Եթէ այն ժամուն կը հնչի, երբ անվրդով նստած ենք և մեծ վտահաւթիւն ունինք մեր անձնական արդարութեան վերայ, Շնորհքն իսկոյն կը բառնայ նոյն վտահաւթիւն, ինքն նորա տեղն գրաւելու համար: Փոխանակ ծոխացունելո՞ կը կողտպէ զմեզ, փոխանակ բարձրացնելո՞ կը խոնարհեցնէ և կը սկսի երեկեան արդարէն վաղուեան մեղուոր առնել: Նա, որ զինքն արդար կը կարծէր, ևրբ Շնորհքն կը ցոլանայ՝ կը զգայ, որ մեղաւոր է: Երբ Շնորհքն կը ճառագայթի մեր մէջ, կը բառնայ մեր կարծեցիկ ազատութիւնն, որ գերութենէ վրտ էր, կը յեղաշրջէ մեր ընթացքն եւ կը կապէ Աստուծոյ հետ այնպիսի եղանակաւ, որ այլեւս մեզ չենք պատկանիր: Շնորհքն մի սուրբ բռնութեամբ կ'ընկրկէ զմեզ դէպ ի իւր օրէնքն, գթութեան և թողութեան ճանապարհաւ: Շնորհքն աշխարհէն կը իյէ զմեզ՝ Աստուծոյ հետ կապելու համար: Միով բանիւ, Շնորհքն իրատ սուկալի հարուած կը սայ մեր հպտրտութեանն ու ինքնասիրութեանն: Հոգին այսպէս կը դատէ առաջին նայուածքով, բայց սոյն առաջին նայուածքին երկրորդն այն ժամանակ կը յաջորդէ, երբ անվրդպէս կը բռնադատուի առ այն շնորհիւն Աստուծոյ, կամ այնպիսի մի

պարագայիւ, զոր Աստուած կը տնօրինէ գթութեամբ: Դատ ճշմարիտ է, որ մարդկանց մեծ մասին համար, Աւետարանն (Աւետեաց լուրն) սոսկման տարուորութիւն կ'անէ: Սոյն սոսկումն, որ անորոշ է և հազիւ նշմարելի, այն ժամանակ միայն բացորոշ կը ճանաչուի, երբ մի աւելի ճիշդ հայացք կը գայ լուսաւորել նոյն տպաւորութիւնն: Կան շատերն, որք առաջին նայուածքով կը սկսին ատել: Կան այլք, որք տպաւորութեան հարեւանցի տեսութենէն խաչելով՝ իսկոյն յետ կը գառնան, կը խառնեն երկրորդ տեսութենէ, միւսանգամ ամենեւին չեն մտածեր, և այնուհետեւ աւելի ևս կը խորասուզին աշխարհային վայելելութեանց մէջ, անգործ բոլորովին, թէպէտ և յղացած ապագայ թախծութեան սեւմով, կը դառնին ինքնին ի դասս անտարբերաց:

Այսպէս է ահա անտարբերներու բնասրահան նկարագիրն, նոքա չեն ատեր Արօն, բայց ատելութեան ստահմանին այնչափ մօտ են, որ բաժանարար միջոցն հազիւ թէ կը նշմարուի: Իւրաքանչիւր կրօնական անտարբեր՝ թշնամութե գրօշ միակերպս մի ունի, և դիպող առթի կը սպասէ, որ ծալքը բանայ և պարզէ: Ճշմարտութիւնն, որ ասոց. «Այժմ իմ թագաւորութիւնն այս աշխարհէն չէ» հասկացուց, որ իւր թագաւորութիւնն մի օր այս աշխարհէն պիտի լինի: Ճշմարտութիւնն, ուր որ կ'երեւի, միշտ կը ձգտի գաղափարէն փոխիլ ի դործ: Պէտք է որ գաղափարներն կերպարանափոխէ և պէտք է որ գործքերուն վերայ իւր կերպարանքն ու պատկերն դրօշմէ: Այն ժամանակ անտարբերն իրական գործերով պաշարուած տեսնելով զինքն՝ կը շարժի, կը զրգռի իւր անտարբերութեան մէջ: Ի զուր էր, որ կամէր չեղբ լինիլ, ճշմարտութիւնն,

որ չեզոքութիւն չը սիրէր, յաստարէզ
կը կուէ զանտարբերն և կը ստիպէ ի
պատերազմ անընդհատ թշնամութե,
աննիրհ ատելութեան: Գողցես կ'ասէ
ճշմարտութիւնն. « Ո՛վ անտարբեր
ներ, եղէք, ինչ որ կամիք, կացէք ինչ
պէս կամիք, բայց իմացէք, որ աշխարհն
պիտի փոփոխեմ ձեր շուրջն: Այն սրբ
աւերն, որ ձեզ կը պատկանէին առհա
տարակօ, յետոս կը պահանջեմ: Այն
կարգադրութիւններն, այն հաստա
տութիւններն, որք պիտի շփոթեն ըզ
ձեզ, ինձ պէտք են: Այն վերանորո
գութիւնն, որ ձեզ համար տաքնապէ
և նեղարտութիւն, ինձ համար խիստ
կարեւոր է և երբեք ձեռքէս պիտի չը
թողում: Այն ազազակն, որ ձեր ան
դորրութիւնն կը վրդովէ, խիստ պի
տանի է իմ նպատակին: Գուք չէք կա
միր փոփոխիլ թող այդպէս լինի. բայց
ահա ամենայն ինչ կը փոփոխի ձեր շուրջն:
Գուք չընպատուած էք այնպիսի իրու
ղութեամբք, որք երբեք պիտի չը հա
մաձայնին, չը դաշնաւորին ձեզ հետ,
մինչև որ դուք ինքնին չը համաձայնիք և
դաշնաւորիք նոցա հետոյ: Պէտք է, եզ
բարբ, պէտք է մի անգամ որոշել, երբ
ճշմարտութիւնն տեսականէն գործնա
կան կը դառնայ, նորա հետ կապուած
դաշն, ինքնին կը լուծուի և կեղծանի:
Պաղատարին կամ տեսականին համար
էր, որ անտարբեր էին, գործնականին
համար անտարբերութենէն աւելի
պիտի լինին:

Ճշմարտութիւնն ձեզ դարան լու
րած չէ, բայց դարան մի կայ, յորմէ
պիտի չը կարենաք խուսափիլ: Պի
ղատոսի օրինակն ցոյց կը տայ ձեզ թէ
ի՞նչ է սոյն դարանն, սոյն որոգայթն:
Երբ կ'իմանայ Պիղատոս, որ Յիսուս
Քրիստոս աշխարհ եկած է միայն ճշ
մարտութեանն վկայելու համար, կեղ
նէ գեղի Հրէաներն և կասէ. « Ես և

ոչ մի ինչ պատճառս գտանեմ ի'նմանոյ
Եւ արդարեւ ի՞նչ պատճառ, ի՞նչ յան
ցանք կարող էր գտնել նորա մէջ:
Ի՞նչ վնաս կամ ի՞նչ չարիք կարող է
հասուցանել աշխարհին մի երազագէտ
Յիսուս երազագէտ կամ ցնորախոս կ'ե
րեւէր Պիղատոսի աչքին: Պիղատոս
ներն կամ անտարբերներն այնպէս կը
կարծեցնեն, որ ամեն ին իրենց անձնու
կան շահն չեն մտածեր, և սորա հա
մար շուտով իրենց ձեռքերն կը լուա
նան և յետ կը քաշուին: Բայց այնպէս
չէ՛ բնաւ, սոքա մի ճարպիկ դատա
կարք են, որոնք դիպող ժամէն իրենց
օգուտն քաղել խիստ լաւ գիտեն:
Գործուցէք աւետարանական պատ
մութեան թերթն և կարգադրէք յա
ջորդ գլուխն. « Յայնժամ աւ Պիղա
տոս զՅիսուս, և գտն եհարոյ. Եւ քա
նի մի տող յետոյ, « Ասէ ցնոսա Պի
ղատոս. Ասէք զգա ի՞նչ ձեզ, և ձեզն
հանէք ի Խաչ, զի ես ի՞նչ դմա վնաս
ինչ ոչ գտանեմոյ: Կը սխալիս, Պիղա
տոս, սուտ կը խօսիս, դու որ և իցէ
յանցանք գտար սոյն մարդոյ մէջ եւ
այս է յանցանքն, որ զինքն վկայ կան
ուանէ ճշմարտութեան, այն ճշմար
տութեան, որ քեզ համար ոչինչ է:
Բարոյականութիւնն, իրաւունքն, հա
սարակաց շահն, աննշան բաներ չեն.
և եթէ Յիսուս սոցա համար վկայէր
այն իմաստով, ինչպէս դու կը հասկա
նաս, թերեւս պաշտպանէիր: Բայց
այժմ ի՞նչ հարկ կայ անձգ վտանգի
մատնել, և այն մարդն պաշտպանել,
որ ճշմարտութեանն կը վկայէ, ճշմար
տութեանն, որ ոչինչ է քեզ համար:
Եթէ սոյն երազագէտն սպանուի, դու
պիտի վշտանաս, բայց և այնպէս ի՞նչ
հարկ կայ վտանգի ենթարկուիլ եւ
րազախսութիւն կամ ցնորք պաշտպա
նելու համար: Գու ի՞նչ մեղաւոր ես,
Յիսուս ինքն խնդրեց և ինքն գտաւ

իւր պատիժն, դու հեռացիր, չուտով հեռացիր, որ նորա վիճակին չը հանգիստ :

Թէեւ անկողնասէր կը ձեւանան անտարբերներն, եղբայրք, թէեւ յարգել կը կարծեն այլոց անկեղծ համազումներն, բայց վարագուրուած վատակամութի մի կայ, որ պատրաստ է իսկոյն հեղանիլ այն մարդուն վերայ, որ կը գայ նոր գաղափար քարոզել, աշխարհի անգործութիւնն վրդովել և կամ աշխարհի շարժումներուն ուրիշ ընթացք մի տալ : Ով որ սակաւ արժէք կը տայ ճշմարտութութեան, սակաւ արժէք կը տայ նաեւ զայն որոնողներուն : Եւ ճշմարտութիւնն չը հասկանալէն մինչեւ զայն պարտաւերն և եպտերելն մի քայլ միայն անջրպետ կայ : Եթէ նիւթական դայըն շահ նշմարեն անտարբերներն, կը տեսնես իսկոյն որ ամեն վտանգ յանձն կ'առնուն կրօնական գաղափարի ներկայացուցիչներու համար : Համակրութեան եւ սիրոյ պակասութեան գիմագրող սկզբունք չը կայ, տեսականապէս կարծեաց ազատութեան ամենէն նպաստաւոր անտարբերն իսկոյն կըսիսի պաշտպանել այն մարդիկն, որք նորա կարծիքով, ամեն բան լու պիտի գործէին թէ իրենց և թէ բոլոր աշխարհի համար, եթէ հանգիստ մնային : Թող շարունակեն նոքա իրենց ճանապարհն, թող զօրաւոր լինին նոքա, և ահա կը պաշտպանուին : Յաղթողին օգնութեան գիմեն համաշխարհական իմաստութիւնն է : Աւելի զարմանալին այն է, որ եւր հալածեալ կարծիքն կը յաղթանակէ և ազգային պաշտաման հիմն կը դառնայ, անտարբերն իսկոյն այն կողմն կ'անցնի, առ երեսա հաղորդակից լինելով հաւատոյ բոլոր արտաքին արաբողութեանց, որոց ի ներքուստ չը հաւատար : Որովհետեւ իւր բոլոր կրօն

քրն է սէր հանգստութեան, ուստի կեղծաւորութիւնն եւս իւր պաշտած գրութիւնն է : Պաշտպանել իւր իրաւունքն բանի մի չհաւատալով, կը նշանակէ արդէն բանի մի հաւատալ : Այսու կը յարգուի արդեօք ճշմարտութիւնն : Եւ անտարբերն կ'ասէ, « Զի՞նչ է ճշմարտութիւնն », կեղծաւորելով որպէս թէ կամի ճանաչել ճշմարտութիւնն : Ուրեմն կեղծաւորութիւնն է լրումն անտարբերութեան, թէեւ ուղղակի կեղծաւորութիւն չեն անուաներ, այլ ուրիշ զարգարուն առնուն կը տան, կամ զիջող-ի-ն կանուանեն, կամ յարմար-ն, կամ զհող-ի-ն յօգուտ խաղաղութեան : Վիկիստ փաներէն մին ասած է, մարդիկ մեր մասնութեամբ միայն զբաղած կ'երեւին, բայց հասարակութեան հետ կապուած են : Անտարբերքն են եւս արարողութեանց ժամանակ կրօնասէր կը ձեւանան, բայց սրտով ուրիշ բանի հետ կապուած են :

Ար տեսնէք ահա, թէ ի՞նչ տարբերներէ բաղկացած է անտարբերութիւնն, մի կողմէն անզգայութիւն, վայրագութիւն, միւս կողմէն թեթեւամտութիւն, անբարեմտութիւն, անձնասիրութիւն և կեղծաւորութիւն : Զարմանալի արդեօք, ոչ երբէք, վասն զի գիտենք արդէն, որ անտարբերութիւնն է ուրացութիւն ամենայն բարոյական սկզբան :

Ճշմարտութիւնն եւ առաքինութիւնն, զոր կուզեն բաժանել, սիրգբունքով մի և նոյն բանն են : Առաքինութիւնն, որ ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ Արարչի հետ ունեցած մեր ճշմարիտ յարաբերութեանց իրողործութիւնն, առաքինութիւնն ինքնին կենթադրէ արդէն գիտութիւն սոյն յարաբերութեանց : Անշուշտ գիտէ նա, որ կը գործէ : Մարդն իւր գոյութեան վախ

Ճանին կամ վերջին նպատակին հասնելու համար՝ պէտք է որ ճանաչէ նոյն վսխճանն ու նպատակն, և այս պատճառաւ պէտք է ուրիմն, որ ճանաչէ զԱստուած : Եթէ իղենք այն կենդանի կոպն, որով առաքինութիւնն միացած է ճշմարտութեան հետ և նուազ կ'ոռոգուի, կ'ուռճանայ և կը սընանի, այնուհետեւ առաքինութիւնն կը մնայ լոկ բարոյական բնազդումն, դիւրին առ ՚ի եղծանիլ, կը մնայ լոկ անկերպարան աւանդութիւն, որ լուծուելով և խառնուելով ապակուհեալ սրտի խորհրդոց հետ՝ կ'անհամի, կ'այլապուներ, եւ կոչնչանայ : Բայց յայսմանէ, անտարբերութիւնն ինքնին իսկ, առանց որ և իյէ բաղադրութեան, արդէն յայտնի նշան է ապականութեան և վստթարութեան հոգւոյ : Ասորիք չը կայ, որ քանի մի անկումներէ և երկար ապականութենէ զինի միայն մարդկային հոգին անտարբերութեան վիճակին կը հասնի, յորում ոչ միայն չը սիրեր զԱստուած, ոչ միայն չ'երկնչիր Աստուծմէ, այլ և ոչ կը մտածէ այն մասին : Անտարբերութիւնն հոգւոյ մէջ հիւանդութիւն չէ, այլ կենդանի մահ : Մի ժողովուրդ եթէ անտարբեր է, անտարբերութիւնն նորա ազգային մահն է :

Սոյն հորիզոնին վերայ, մի ամբողջ ժողովրդեան կենաց մէջ, նկատելու և զննելու է անտարբերութիւնն, որպէս զի լաւ հասկացուի թէ ինչ է անտարբերութիւնն : Կան սկզբունքներ, որք իրենեց բովանդակ բնութիւնն յայտնելու և բոլոր ազգացութիւնն տարածելու համար ժամանակի կը կարօտին : Բայց ստական կամ ուրացական սկզբունքն մանաւանդ փորձոտութիւն ունի միացեալ անհատներու բաղմութեան մէջ քննուելու : Մի անտարբեր մարդն կամ անհատն այնքան դայթակ-

զեցուցիչ երեւոյթ չունի դիւտղի համար : Բայց ինչքան սոսկալի է, երբ մի ամբողջ ժողովուրդ անաարբեր է, ինչքան ահռելի է այն ընկերութիւնն, յորմէ հեռացած է Աստուած : Եթէ կրօնական զգացմունք չը կայ, ուրիշ ինչ աւելի զօրաւոր զգացմունք կայ, որ կարողանայ սոյն ժողովրդէն, սոյն ընկերութենէն մի իրական և կենդանի միութիւն կազմել :

Բնազդումն, սիրոյ բնական յօժարութիւնքն կարող են թերեւս շատ թուլութեանց առաջն տռնուլ և անհատական յարաբերութիւններն պահպանել : Սակայն մի ժողովրդեան կամ ազգի ազգայնութեան գոյութիւնն պահպանելու համար միակ և ամենահըզօր միջոցն է կրօնական զգացումն : Ազգայնութիւնքն այն չափով միայն տեւականութիւն ունին, որ չափով որ կրօնական զգացումն ունին : Երբ կրօնական զգացումն կը սպառի և անտարբերութիւնն կը թիրէ, ամեն միութիւն, ամեն ճշմարիտ յարաբերութիւն կը քակտի և ազգայնութիւնն կը քայքայի և կը կործանի : Եթէ կամիք, որ հասարակաց յարաբերութիւնքն հիմնուած լինին ոչ թէ պուածի, այլ օրինաւոր հիման վերայ, եթէ կամիք, որ ոգեւորուած լինին ոչ թէ կրից գողգոթ շարժմամբ կամ պարագայից բռնի մղմամբ, այլ իբրեւ առողջ մարմին՝ առողջ եւ մաքուր տրեամբ, այս ազգեցութիւնն, այս բարիքն միայն կրօնքէն կարող էք սպասել : Ժողովուրդն կամ ընկերականութիւնն առանց կրօնի՝ անհոգի մարմին է : Ամեն օրէնսդիրք զգացած են այս բանն, ամենքն նկատած են, որ սուրբ բաներն յարգեւելն կեանք է, իսկ ամբարշտութիւնն մահ է քաղաքական կարգաց և հաստատութեանց : Ամենքեան զգացած են, որ քաղաք հիմնել առանց

կրօնի՝ կը նշանակէ ձեռնարկել շինութեան ի վերայ օգոյ : Թող ներու ի ասել, որ ընկերութեան վերին կարգերու մէջ հասարակային առաքինութիւնքն կը սնանին իրենց հիւթով, իրենց պորձունէութեամբ, իրենց խառնապուտ փառքով, բայց այսպէս չէ ընկերութեան օտորին կարգաց համար : Ժողովրդեան բաղմամբանութեան ընկերական ճշմարիտ ոգին՝ կը բօնական ոգին է : Աստուած միայն կարող է օգնել խեղճ Ժողովրդին՝ զինքն քաղաքացի զգալու : Այն բաղմութիւնքն, որք կը ծանաչեն ՂԱտուած, բայց ընաւ չեն հասկնար մեր քաղաքական գրութեանց և նաև բարոյականի վերացականութիւններն, այն բաղմութիւնքն Աստուծոյ անունէն զտո՝ ուրիշ մի բաւ չը գիտեն որ կարենայ գիրքնք հիմնովին միացնել : Առանց Աստուծոյ նքատ ոչ պարտք կը ծանաչեն, ոչ պարտաւորութիւնք : Երբ կրօնական հաւատն խոյս կը տայ, իրեն հետ կը տանի բարոյական հաւատն ևս : Երգումներն այլ եւս երկիւղ չեն աղբեր, դործքերն միայն իրենց յաջողութիւնէն կը դատուին և ոչ էական բարութենէն, աղատութիւնն այնուհետեւ ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ անձնոր կամաց հետեւողութիւն, եթէ ոչ կահոնաւորեալ անվտանգութիւն և երականութեան կամ անձնասիրութեան սրբագործութիւն : Հասարակաց աղէտներն առանց արժանաւորութեան են և առանց միտթարութեան : Միով բանիւ, երբ կրօնական համոզումներ չը կան, հասարակութիւնն կը ցամքի, կը չորանայ և կամաց կամաց կը փաշտանայ, եւ յեղափոխութիւնքն, յորս հաւատացեալ ժողովուրդներն երբեմն կը միան և կամրացնեն իրենց թախներն, բոլորովին մահառիթ կը լինին անհաւատ ժողովրդոց համար :

Անտարքերն, վերաբերութեամբ առ մարդիկ, անտարքեր գրութեան մէջ է արդեօք : Զիշ կը թողում պատասանել, եղբայր : Նորա գրութիւնն անտարքեր է արդեօք վերաբերութեամբ առ Աստուած : Այսպիսի խօսելէն և ասելէն զինի, այս հարցումն թերեւս շատ աւելորդ կերեւի : Ի՞նչ պէս կարող ենք ենթադրել արդարեւ, թէ այն մարդկանց ընթացքն, որք ոչ ճշմարտութիւնն սիրած են և ոչ նորա պաշտպանքն, կարող է յաջա Աստուծոյ անտարքեր ընթացք համարուիլ : Այս դատն Աստուծոյ կը վերաբերի, այն դատին կամ ճշմարտութեան ծառայել, կը նշանակէ Աստուծոյ ծառայել, ճշմարտութենէ զատուիլ՝ կը նշանակէ Աստուծմէ զատուիլ, Աստուծմէ հեռանալ : Յիմարութիւն, կատարեալ յիմարութիւն կը լինի կարծել, թէ այն անտարքերութեան մօտ դարձեալ Աստուծոյ փառաց վերաբերեալ բան մնացած է : Ոչ ապաքէն Աստուած լրիւ բովանդակուած է այն ճշմարտութեան մէջ, զոր կ'արհամարհեն : Եւ քանի որ այս այսպէս է, եթէ կամենան յարգ և պատիւ մատուցանել Աստուծոյ, պարտք հատուցանել, ոչ ապաքէն կը նշանակէ յետս ընդ կը բունին դառնալ և համոզումներ խառնովանիլ և ընդունիլ, մինչդեռ յայտարարեցին որ անհնարին է որ և իցէ համոզումն : Այսպիսի մի ընթացք, կամ նորէն արտային և առ երեսս կը լինի, զոր անտարքերի կեղծաւոր յատկութեանն վերագրեցիմք, կամ կը լինի ներքին և հաստատուեն, որով կիմացուի թէ անտարքերն կը փոխ և կը թողու իւր բնաւորութիւնն : Ար նշանակէ թէ՝ անտարքերն կանոնաւորութեան մէջ կը ման և եթէ զգոյ որ հարկ է պարտք հատուցանել Աստուծոյ, անշուշտ կը զգոյ, որ առաջին

և ամենադիւստր սրտաքննէ հետեւիլ
և խնդրել զԱստուած ճանաչելու : Ու
նայն է կարծել թէ ճշմարտութիւն և
Աստուած բաժան են իրարմէ : ունայն
է կարծել թէ առ Աստուած և առ
ճշմարտութիւն ունեցած պարտաւո-
րութիւններն իրարմէ տարբեր են :
Անտարբերութիւն առ ճշմարտու-
թիւնն, յանտարբերութիւն է առ Աս-
տուած իսկ : վասն զի մի կողմէն կու-
րանայ ճանաչել զԱստուած, միւս կող-
մէն կը յօժարի սիրել, զոր Աստուած
կը սիրէ, պաշտպանել, զոր Աստուած
կը պաշտպանէ, ընտրել, զոր Աստ-
ուած նախապատիւ կը համարի :

Այոցէք մտքդ դատաստանի աթոռոյն
առջեւ : Նայեցէք, զննեցէք, Աւետա-
բանի լուծով, վերջին աւուր տեսարա-
նքն Խ^ոհ կը տեսնէք : Գերագոյն գա-
տաւորի աջ կողմն՝ իւր բարեկամներն,
իսկ ՚ի ձախակողմն՝ իւր թշնամիքն :
Ո՛ւր են անտարբերներն : Միջին կայրդ
մի կը կազմեն նոքա արդեօք : Ո՛չ, վա-
սնն զի միջին կարգ չերեւիր : Անհետա-
ցած են արդեօք Աստուծոյ տիեզեր-
քէն, իբրեւ թէ տեղի չ'է գտնուած
իրենց համար : Ո՛չ, անհաւատալի է
այս : Պէտք է ուրեմն որոնել անտար-
բերներն կամ Աստուծոյ բարեկամաց՝
կամ թշնամեաց մէջ : Բարեկամաց մէջ
արդեօք, — Բայց ո՛չ ապաքէն ասած է
Աստուած՝ թէ նոքա միայն պիտի մըտ-
նեն երկնից արքայութիւնն, որոնք իւր
կամքն կատարած են երկրիս վերայ,
իսկ անտարբերներն ո՛չ միայն չեն կա-
տարած Աստուծոյ կամքն, այլ և ո՛չ
դոյզն ինչ աշխատած են զԱստուած ճա-
նաչել : Աստուած ասած է՝ պէտք է
վերստին ծնանիլ՝ արքայութիւնն մըտ-
նելու համար, իսկ անտարբերներն ի-
րենց բոլոր կեանքն անցուցած են հին
մարդոյ անմարդու խանձարուբքին մէջ :
Նոքա յօժ սրութեամբ և կամովն մը-

նայած են սոյն խանձարուբքին մէջ և
գոնէ միափայտի կամ բղձիւ անգամ
նոր մարդ եղած չ'են : Նոքա գոնէ
ճշմարտութեան սիրով կամ ցանկու-
թեամբ ճշմարտութեան պատկանած
չ'են : Եւ ո՛չ թէ միայն խորտակած չ'են
մոլորութեան և մեղաց ամբթալի չորդ-
թայն, այլ զգացած անգամ չ'են զայն :
Աստուած նախանձոտ Աստուած է,
չեղբորութիւնն իսկ իրեն թշնամանք կը
համարի Աստուած, վասն զի Աստուած
մեր բոլոր սիրտն կուզէ, նա թերի բան
կարող չ'է ուզել : Աստուած թշնամա-
նած կը համարի զինքն ո՛չ միայն այն
անգոր և ծաղրելի ատելութեան, ու
բով զինքն կ'ատեն, այլ և այն սէրէն,
զոր իրեն կը զանան : Եւ սակայն ան-
տարբերներն ամենեւին սիրած չ'են
զԱստուած, այլ սիրած են ինչ որ նա
կ'ատէ, նոքա պատուած չ'են զԱստ-
ուած և ո՛չ իրենց ատելութեամբ, այլ
միայն արժանի դատած են իրենց ար-
համարհանաց, այսինքն ատելու ան-
գամ արժանի համարած չ'են :

Վասն զի, եղբայրք, ատելութիւնն
որչապի որ ստեղծել է, դարձեալ ան-
տարբերութեանէն լաւ է : Ատելն դու-
ծէ մի խոտտովանութիւն է, որ նոքա
Աւետարանաւ ճանաչած են այն ճրջ
մարտութիւններն, որք կը գտտապարտեն
և կը վիրաւորեն : Այս մի օտարոտի,
բայց վաւերական եղանակ է խաղա-
ղութեան պատգամի ընդունելութիւն
ծանուցանելու համար : Կը նշանակէ
որ պատգամն քարոզուած է, աւետիքն
հնչուած է : Այս մի սկիզբն է իմացա-
կանութեան, որուն կարող է հետեւիլ
աւելի կատարեալ իմացականութիւնն :
Ատելութիւնն շատ անգամ սիրոյ յա-
ռաջաբանն եղած է, երբ հոգին ամե-
նայն քաջութեամբ համբերած է հան-
դիսական ճգնաժամին : Իսկ անտար-
բերութիւնն, որ նշանէ մարդոյ և Աս-

տուժոյ մէջ եղած ամենամեծ հեռաւորութեան, անտարբերութիւնն վերջին դարհուրելի թշնամանքն է առ Աստուած: Մի ապուխիք ուրեմն ձեր անտարբերութեանն, ո՞վ անտարբերներ, եւ մի ասէք թէ ձեր չեղորութիւնն զձեզ կը պաշտպանէ: Իմացէք որ այդ երկչոտ եւ թուլամորթ պատերազմն կը կորուսանէ զձեզ: Եւէք այդ անանուն գիրքէն, այդ անորիշ վիճակէն: Եղէք, ինչ որ էք իսկապէս: Անցէք այն դասն, ուր պիտի դասուիք առաջի Աստուծոյ: Եւ եթէ կարող չէք բարեկամ լինիլ, գէթ թշնամի եղէք:

Այս փափաքն ունին ամենքն, որոնք զձեզ կը սիրեն եւ ձեր վերայ կը գթան: Մի կարծէք բնաւ թէ հաշոյք կը դրան ձեր անտարբերութենէն. մի կարծէք բնաւ թէ բարեկամութիւն կը համարին ձեր անտարբերութիւնն, քաւ լիցի. նորա այն ժամանակ սուշի պիտի գգան թէ մօտեցած են ձեզ. երբ դուք աւելի հեռացած կարծէք զձեզ, Նորա պիտի յուսան, որ ձեր մարմնոյ մէջ ցցուած նեւն, զոր թեւէն վիրաւորուած թռչունի նման, պիտի կրէք այնուհետեւ, ուր որ երթաք, այն նեւն պիտի ստիպէ զձեզ ձեր հպարտութեան բարձրութենէն:

Իջանիլ եւ խոնարհիլ նորա առջեւ, որ այն նեւն ցցած է ձեր մարմնոյն մէջ եւ որ միայն կարող է զայն հանել Մինչ ի թշնամութիւն եւ յատելութիւն բարձրացած անտարբերն՝ այլ եւս կարող չէ վերստին անտարբերութեան մէջ ընկնիլ: Մի քայլ միայն կայ նորա համար, այն է սիրել: Բազմացէք ուրեմն անտարբերներու մէջ, ո՞վ թշնամիք ճշմարտութեան, այսինքն ո՞վ ճշմարտութենէ հարուածեալ սրտեր, ո՞վ թշուառութենէ եւ մեղքէ յաղթեալ սրտեր, ո՞վ բեկեալ սրտեր, որոց մէջ երկնային հոգւոյ դործն սկսուած է եւ պիտի շարունակուի թերեւս. ո՞վ վերաւոր սրտեր, դուք որ յարուցիք ընդդէմ Աստուծոյ այն խորհրդաւոր պառերազմն, ուր յաղթութեան դափնին պարտելոյն ճակտի համար պահուած է: Եւ իցէ թէ ձեր պարտութեամբ անտարբերութե՞ դատարարներն լուսաւորելէն զինի՞ կարողանայիք ձեր զլմամբ եւ դարձիւ եւս բազմացնել զդասս բարեկամայն Աստուծոյ, Յիսուսի Քրիստոսի, ճշմարտութեան: Երանի՛ աւուրն եւ ժամուն, յորում անտարբերութիւնն տեղի կը տայ եւ կը տիրէ ժողովրդեան մէջ քաղց եւ ծարաւ ճշմարտութեանն Աստուծոյ:

Մ Ա Հ Ա Գ Ո Յ Ժ

ՄԵՃ. Պ. Բաղդալ Յ. Մուրատեանի
Մուրատ անուամբ նորածաղիկ, զգու-
նամիտ և անուշիկ զաւակն, որ սիրելի-
էր ոչ միայն ծնողաց, այլ և ամեն ծա-
նօթից և և տեսողաց, յանկարծահաս
մահուամբ փոխեցաւ յաշխարհէս :
Տագնապիչ ջերմաստն, բուռն գլխա-
ցաւով հանդերձ, քանի մի օրուան մէջ
թարչամեցոյց Մուրատեան Գերդաս-
տանի այն սիրուն ծաղիկն, որ տակա-
ւին նոր կը բացուէր կեանք և արեւ
տեսնելու : Բժշկաց ամեն ճգունքն ա-
պարդիւն եղան, և անմեղ մանկիկն
Մուրատ, անմեղութեան թուիներով,
թուաւ աշխարհիս տրտմութեան և
ցաւոց հովտէն դէպ ՚ի անմեղներու
թագաւորութիւնն :

Յուզարկաւորութեան հանգէսն
կատարուեցաւ քրիստոնէական սրբ-
տաշարժ վայելութեամբ : Ս. Աթո-
ռոյս մէջ գտնուած Միաբան Հարբ և
Եղբարբ, գրեթէ ամենեքեան, ներկայ
էին, ընդ նմին քաղաքիս հայազգի ժո-

ղովողեան մեծ մասն և և բաղմախիւ
օտարականք :

Մանկան երկրաւոր մնացորդն ամ-
փոփուեցաւ Ս. Փրկչայ գերեզմանա-
տան մէջ, մերձ իւր արեւակցաց, ուր
յառաջ քան ամիսօրումն Գամբանա-
կան ճառ խօսեցաւ Գեր. Ներսէս Մ.
վարդապետն, քրիստոնէական միա-
թարութեամբ միխթարելով մանկան
մահուամբ տրտմալներն, և շնորհա-
կալութիւնն մատուցանելով բաղմա-
թիւ օտարականաց, որք ՚ի պատիւ
Պ. Բաղդալին, առանց հրաւիրանաց,
փութացած էին ներկայ գտնուիլ յու-
ղարկաւորութեան և վշտակեցելով ա-
մօքել ծնողաց սաստիկ կսկիճն ու մոր-
մօքն :

Մուրատ մանկան մահուան ատ-
թիւ Ս. Աթոռոյս միաբան Արժ.
Մամբրէ վարդապետն եւս հետեւեալ
ԵՂԵՐԴ զըրած է Յուպէէն, զոր ար-
ժան կը համարեմք հրատարակել ՚ի
միխթարութիւնն վշտահար սրտից :

Ի ՏԱՐԱԺԱՄ ՄԱՀ ՄՈՒՐԱՏԱՅ

ԴԵՌԱՀԱՍԱԿ ՈՐԴԻՈՅ

ՄԵԾ. ԲԱՍՔԱԼԱՅ Յ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆՅ

ԵՂԵՐԳ

ՄՈՒՐԱՅ, Մուրատ, մանուկ անմեղ, թոար մըր,
Գթոս ծնողաց սրգեակի սիրուն, ինձ ձայն տուր,

Հարցումն ունիմ՝ պատասխանիդ կը սպասեմ,
Խօսէ ազատ, հրեշտակ ճամբորդ տարադէմ:

Սուրառ, ինչո՞ւ թողիր այդպէս տարաժամ
Քո Հայրենիքն եւ քո Յնողաց գրգարան,
Մահն դաժան ի՞նչպէս առ քեզ մերձեցաւ,
Ի՞նչպէս իլեց սիրոյ գրկէն եւ տարաւ:

Ծնողական գութն ու գորով եւ գգուանք
Սյդչափ անզօր եղան, այդքան անատակ,
Որ զքեզ մահուն ճերաններէն կորզելու
Կարող չեղան, եւ իրենց գիրկ պահելու:
Ճարտարարուեստ մեծ գիտութիւն բժշկաց,
Կամ զօրութիւն դեղօրելոց դարմանաց
Տկարացան արդեօք բուժել քո ցաւեր,
Նիջուցանել տենդին կրակ տընաւեր:

Սուրան, որդեակ, անհամեմատ գեղեցիկ,
Մանուկ կայտառ եւ մտացի ո՞վ գառնիկ,
Սեւ սուգ պատեց համայն ձեր տուն գրացիք,
Եւ սուգ առին գոգցես բոլոր Սաղիմիք:

Վաղամեռիկ քո անջատումն յաշխարհէ
Դառն արտասուք շատ հոսեցուց աչքերէ,
Լացին ամեն զքեզ տենող բարեկամք,
Լացին ծանօթք, եւ անծանօթ իսկ օտարք:

Գերդաստանդդ նախկին սուգը չը մոռցած՝
Ընկղմեցաւ նորէն ՚ի ծով թախծութեանց,
Երկու տարի յառաջ սրգաց Քրօջդ մահ,
Այսօր նորէն քո տարաժամ կ'ողջայ մահ:

Նախանձեցար Հռիփսիմէի մեծ փառքին
Եւ ցանկալով նորա հանգիստ սուրբ կեանքին,
Այս մեղսալից ցաւոց աշխարհն մերժեցիր,
Անմահութեան խորանն ՚ի վեր փութացիր:

Կամ քո քոյրիկ թերեւս անչափ սիրելուն՝
Կռեց ըզքեզ յերկինս ՚ի գունդ Սուրբերուն,
Սուրբ Հրեշտակաց անմահ պարուն մէջ խառնել:
Նոր Հրեշտակ մ'ալ ըզքեզ անոնց ընկերել:

Կամ թերեւս ձանձրացար դու յաշխարհէս:
Բայց աշխարհի գեռ ինչ լինելն ի՞նչ գիտես,
Անմեղ հոգիդ արդեօք տեսա՞ւ այն վշտերն,
Որ ապագայք քեզի համար պահած են:

Հոգիդ անմեղ այդքան շուտով ցանկացաւ
Երկնից կեանքին, ուր ոչ վիշտ կայ եւ ոչ ցաւ,
Ուր Յիսուսի գիրկն է հանգիստ փառաց դահ,
Ուր կեանքն է միշտ երանաւէտ եւ անմահ:—

— Ահա՛ կը ղգամ, հոգիդ հոգւոյս կը խուսի,

Թէ մարդկան կեանքն ստուերի պէս կը խուսի .
Մարդիկ ունին անշուշտ անգամ մի մեռնիլ ,
Յետոյ արդար դատաւորին ներկայիլ :

Երանելի են որք երկրի չարութեան
Համը չառած՝ կուգան յերկնից սուրբ խորան .
Պայծառ հոգւով Աստուածային լուսոյ մէջ
Կը վայելեն կեանք մի խաղաղ եւ անվերջ :

Բայց առաւել երանելի է ամեն մարդ ,
Որ աշխարհի չարութեանց դէմ քաջայաղթ
Մարտնչելով՝ արդար ու սուրբ զէնքերով ,
Արիական մահով սլանայ Փրկչին քով :

Ուստի մի լայք անմխիթար զիս այդպէս ,
Քաջ կռուելէք դուք փորձութեանց դէմ պէս պէս .
Կայէք Փրկչին Սուրբ Օրինաց միշտ հնազանդ ,
Որ միանա՞նք օր մի այս տեղ լուսազարդ :

Թէ իմ ծնողք եւ ազգական բարեկամք
Զիս կը սիրեն , սրտով ունին ինձ փափաք ,
Թող Յիսուսի սիրով վառուած վարեն կեանք ,
Որ հանդերձեալն անշուշտ զիրար հոս գտնանք :

Օրհնենք Տիրոջ փառքն ու հզօր յողթանակ ,
Որ մահով մահն այսպէս ըրաւ խայտառակ :
Իւր Սուրբ Կողի արեան ցողով կուտայ կեանք
Անոնց , որ սուրբ եւ միշտ անմեղ ունին վարք : —

— Այդպէս ուրեմն , սիրուն որդեակ , քո մահուամբ
Մեր սրտերուն լցուած ցաւօք տրտմութեամբ
Մխիթարիչ կ'ուզես ըլլալ զերթ հրեշտակ .

Օրհնեալ ըլլայ , ա՛հ , միշտ Օրհնեալ Փրկչին կամբ :

Մխիթարիչ անմահ Աստուած , Սուրբ Հոգի ,
Մանկան ծնողաց եւ ամենուս տուր հոգի
Համբերութեան , խաղաղութեան եւ սիրոյ
Որ համբերեմք օրհնելով կամբդ Աստուծոյ :

1875 . Սեպտեմբեր 6 .

Յոպպէ :

Մամբրէ վարդապետ

Յ . Մարկոսեան :

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՈՒԱՅ ՈԳԻՆ

(Շարունակութիւն և վերջ, տես թիւ 8.)

Բայց եթէ մանուկը երեք տարեկան հասակի մէջ մեռնում է, չէ՞ որ էդ էլ ազգային անտեսի աչքով զուտ կորուստ է։ Շաբաթներով ամիսներով տարաբախտ մայրը երկիւղալից ցերեկներ, անքուն գիշերներ մանկան անկողնու մօտ անցուցել է—սա զուտ տընտեսական կորուստ է։ Այո՛ ճշմարիտ է, որ մի անգաւնալի կորուստ է, բայց որչափ մօր բարոյական խորութիւնը ընդարձակուել է, սրպիսի բարոյական զօրութիւն նորա մէջ շարժուել է, որովհետեւ որ կեանքի խափուսիկ խաղից սթափուած՝ այս առաջին անգամ ողբալի կերպով վախճանականութեան դռն առաջեւ կանգնեցաւ. այս բանը վիճակագրողը իր հաշիւներին մէջ չէ թւում։ Այո՛, մահիցն էլ կեանք է ծագում բարոյական զօրութեանց համար, մարդս սովորում է այն եւս տանել, կրել, ինչ որ անհրաժեշտ է Աստուծոյ կամքով, բայց անհաճոյ է մարդոյ կամքին։ Ինչպէս որ ողբերգութիւնը ամենաբարձր արուեստ է, նոյնպէս և վիշտը մարդկային կամ ազգային կեանքի մէջ այն աղբիւրն է, որ աեղից որ զօրութիւն է ծագում ներքին հոգեկան խորասուզութեան համար։

Իսկ ինչ ասենք ծերութեան համար։ Այս չեմ խօսի նոցա մասին, որոնք իրանց անջինջ գործքերով ակն յայտնի հերքում են փորձառութեան այն կարծիքը, իբր թէ ծերութիւնը նշան է անկարողութեան, ես չեմ խօսի, թէ ինչպէս երբեմն ծերութիւնը դարձեալ կարող է մի բարձր և նշանուոր գործք

յառաջացնել. ես կխօսեմ միայն նորա գոյութեան, նորա կեանքի մասին։ Արդեօք մի ընտանեաց մէջ մի պապ կամ մի տատ նոյն այն անարգասաւոր ծերութեան մէջ ապրում է կամ չի ապրում, նշանաւոր զանազանութիւն չէ՞ յայտնում ամբողջ ընտանեաց, ամբողջ սերնդի, ամբողջ քաղաքի կամ ամբողջ ազգի բարոյական կացութեան մէջ։—Իսկապէս եթէ Նախախնամութիւնը մի ազգին հովանաւորում է, այն ժամանակ նորա բարի և մեծ մարդկերանցը երկար կեանք է պարգեւում. սոքա ազգի պարծանք են ոչ միայն նուրանով, ինչ որ դեռ էլի բարի և մեծ կատարել կարող են, բայց նորանով, ինչ որ նոքա երիտասարդներից վայելում են։ Նոքա ընդունում և վայելում են՝ աննախանձ յարգանք, շնորհակալ պատկառանք, որ հասակակից աշխատակիցների մէջ քիչ է երեւում։ Իսկ պատկառանքի զգացումը, եթէ մի ազգի մէջ արթուն է, է մի բարոյական զօրութիւն, որ շատ տնտեսական գանձերից բարձր է։—Այս օրինակը մեզ բաւական լինի։

Կարճ, մեր բոլոր նկատողութիւններով կամեցանք ակնարկել մեր երկիւղը, թէ մեր երիտասարդութիւնը կարծես մի առանձին միտութիւն է ցոյց տալիս ըմբռնել այժմեան գիտութիւնը նկարագրած միակողմանութեամբ և այդպէս է ձգտում ազգի վրայ ազդեցութիւն ունենալ։ Մեր պահանջը ուրիշ է, մենք ցանկանում ենք, որ ազգի բարուց միջուկը կըլթի և ազնուանայ։ Մեր մեծ և փոքր կրթողները մի բան չպէտք է մոռանան, որչափ որ հարկաւոր էլ լինի իրական փոփոխութիւնը, որչափ որ հարկաւոր և նշանաւոր էլ լինի կեանքի նիւթական ճոխութիւնը, որչափ որ մեր պարտքն է աշխատել, որ ծանրաբեռ

Նկատելով և կարօտեալները զովանան, որ նոցա կեանքը ազատութեամբ շարժուի, նոքա ազատութեամբ շունչ քաշեն և արգելք չտեսնեն նիւթական հոգեւորի ճնշողութիւնից, — բայց դարձեալ և դարձեալ նախ և առաջ հարկաւոր է, որ ազգի մէջ հոգեկան զօրութիւններ և ուրեմն նոցանից ծագած հոգեկան ուրախութիւններ եւ բաւականութիւններ զարթնեն. մարդըս պիտի իմանայ ոչ միայն, թէ նիւթական կողմերից որքան շատ կամ որքան քիչ իր կացութիւնը լաւացաւ, այլ և իր գործքերի ազատութեան մէջ կենաց լիակատար բաւականութիւնը գտնել: Նա պէտք է իմանայ, թէ ինչ որ ինքը գործում է իր բարձր և ստորին վիճակի մէջ այն է և իր վսեմութիւնը, այն է և իր սրտի ուրախութիւնը: Նւ արդարեւ, մենք երբեք չենք խոստովանել, իբրեւ թէ նիւթական պայմաններն են մարդուս բախտը և երանութիւնը, մենք ամենքս — որովհետեւ ընկերական խնդիրները բնաւ չը պէտք է թողնենք որ սա կամ նա լուծէ — մենք ամենքս, ասում եմ, միշտ և անդադար բանիւ և գործով պէտք է ապացուցանենք, թէ նախ և առաջ հոգեւոր ազնուութիւնը, սրտի կենդանութիւնը կարող է տալ ճշմարիտ բաւականութիւն, որը անտարակոյս այնքան նիւթական կացութեան բարեկարգելուց կախեալ չէ, ինչպէս որ ընդհանրապէս շատերը տրամադիր են կարծելու:

Կեանքն ունի իր ուրախութիւնները, այս զգում է և բարձր եւ ցած աստիճանի վրայ կոցած մարդը: Բայց կեանքի ուրախութիւնը վայելելու համար հարկաւոր է ոչ միայն նիւթական, այլ և հոգեկան հարստութիւն: Մեր անբարեկարգ դպրոցները մեզ շատ թշուառ կրթութիւն են տալիս, որով

հետեւ այդ ճշմարտութիւնը չեն ուսուցանում. մեր մամուլը ոչինչով բարձր չէ դպրոցներից, սա էլ պակասով լրացնում է, միշտ թերակիրթ երիտասարդի մտքերը գրգռուած դրութեան մէջ պահելով, իր քարոզած կեղծ նոր մտքերի միջնորդութեամբ: Բացարձակ պիտի խօսեմ, թէ մեր մամուլը ընկերական խնդիրները բարձրացնելով միշտ կիսատ միջոցներ է ընտրել: Այժմ մեր կողմից մենք չենք կամենալ այդ թերակիրթ և աղքատ երիտասարդներին մխիթարել ապագայ հանդերձեալ աշխարհի յոյսերով, ոչ էլ կարող ենք խորհուրդ տալ, որ մուռնան կեանքի ուրախութիւնները և առնուաբար մենք Բայց մենք կամենում ենք, որ դոքա չէ թէ միայն իրաւունքները ձեռք բերեն ընկերութեան մէջ, ինչպէս որ մամուլը երբեմն քարոզում է, բայց և պարտաւորութիւններ սովորեն: Մենք կարծում ենք, որ ամենաբարձր պարգեւը, որ մենք մարդուս կարող ենք տալ, չէ թէ միայն նոր իրաւունքներ ուսուցանելն է, այլ որպէս զի նա յարգելի լինի և վսեմութիւն ստանայ, նորա վրայ պէտք է նոր պարտաւորութիւններ դնենք: Նոր պարտաւորութիւնները կատարելով միայն մարդս ստանում է նոր զօրութիւն եւ նոր բաւականութիւն: Քանի որ այս չենք սովորեցնում մեր երիտասարդներին, նոքա են և կը մնան ազգի ցեցեր, չըմշտիկ դատարկագործներ:

Այս վերքը բուժելու համար էլ, այս նոր նպատակին հասնելու համար էլ առաջին միջոցը դարձեալ նայն գաղտնիքականութիւնն է, որի վրայ որ վերք խօսեցանք, և որը որ մեր մէջ կենդանացնելը մեր ամենուս պարտքն է. յոյս ունենանք որ մեր նոր սերունդը, որը որ կաշուած է մեզ լուսաւոր

բութիւն բերելու արեւմուտքից՝ կը
 ձգտի իրա մէջ մարդկայնութեան բու-
 լոր հանգամանքների կատարեալ ժո-
 ղովումն հաստատել, որ մեր նոր սե-
 բունդը հեռու գոյով այն լոկ բաժա-
 նումից, հատ ու կտոր գիտութիւնից,
 իր միտքը կ'ուղղէ տիեզերքի ամբող-
 ջութեան վրայ, և կը նկատէ չէ թէ
 միայն հատ հատ երեւոյթները, այլ և
 ամբողջութեան օրէնքների մէջ բնու-
 թեան բուն պատկերը կը ճանաչէ. որ
 մեր նոր սերունդը իր աչքը կը դար-
 ձնէ մարդկային քաղաքակրթութեան
 զարգացման լիութիւնը բմբռնելու հա-
 մար, իր միտքը կ'ընդարձակէ՝ ամբողջ
 մարդկայիններսը թափանցելու համար
 և կզգայ իր մէջ մարդկային պատմու-
 թեան սրտի բաբախումը: Ամենայն
 ազգի պատմութիւնը, և մեր հայկա-
 կան պատմութիւնը օրինակներով ցոյց
 են տալիս, թէ ինչպէս մարդը երբեմն
 իր օրնատօրական կեանքից տարբեր է
 երեւում, եթէ նորա սիրտը բացէ ընդ-
 հանրութեան համար, ամբողջութեան
 համար, ազգային կեանքի համար: Այս-
 պիսի ընդհանրական ոգի մենք ցոյց
 ենք տուել այնպիսի ժամանակներում,
 երբ մեր ազգը խոր տգիտութեան մէջ
 և անյաջող հանգամանքների մէջ է ե-
 ղել: Գուցէ երբեք մեր ազգը քաղա-
 քականապէս այնպէս հանգիստ չի ե-
 ղել, ինչպէս այժմ, իսկ անտարակոյս
 երբեք այնքան միջոց չէ ունեցել կրթ-
 թութեան համար, ինչպէս այժմ: Բայց
 զարմանալին այն է, որ գուցէ երբեք
 մեր ազգը այնպէս քայքայուած, այն-
 պէս բարոյապէս ընկած չէ եղել, ինչ-
 պէս այժմ: Արդեօք մեր նոր սերունդը
 այս անգ իր բուն պաշտօնը կը ճանա-
 չէ:

Ս. Մանթինեանց:

ԱՆԳՂԻԱԿԱՆ ԾԱՂԿԱՔԱՂ

Սողոմոնի Տաճարին ստորագրութիւնը

Ընդհանուր տեսութեամբ Սողո-
 մոնի Տաճարը Մովսիսի վկայութեան
 խորանին ընդարձակագոյն ձեւը ունէր,
 բարաշէն և ամրոցի մը նման պատե-
 րազմական պատնէշներով: Որովհետեւ
 Մովսիսական օրէնքը եղի, ոչխարի և
 այծի նման կենդանեաց արիւնահեղ
 պատարագներէ կը բաղկանայր, ուստի
 Սողոմոնի Տաճարն ալ մէկ ընդարձակ
 քառանկիւն գաւթի մը պէտք ունէր
 յատկապէս զոհերը պահելու և մոր-
 թելու համար: Այս զոհերուն գլուխ-
 ները քարայտակին վրայ պնդապէս
 հաստատուած երկաթէ կարգ մը օղակ-
 ներուն կը խոնարհեցնէին, և պատա-
 րագին ծառայող քահանային պարտքն
 էր զանոնք իւր ձեռքը ղեկուէլ: Այն
 Սողոմոնի ատենները քահանայ մը իւր
 հանդերձին թեւերը վեր հաւքած մը
 սովաճառի մը խիստ նման գործեր ու-
 նեցող մէկ անձ մը էր: Այս գաւթիթը
 միմիայն ղեկման գործոյն մէջ յարաբե-
 րութիւն ունեցողները կրնային մտնել
 Պատեքի նման մեծ տօներու ատեն զո-
 հերը այնչափ բազմաթիւ կ'ըլլային, որ
 այս գաւթիթը չէր բաւէր: Երուսաղէմի
 նման ջերմ կլիմայի մը մէջ տաճար մը,
 ուր պատարագի համար զոհերու զե-
 նումը հանապազօրեայ գործողութիւն
 մի էր, ուրիշ որ և իցէ հարկաւորու-
 թէնէ զատ, լոկ քարայտակին վրայէն
 արիւնը սրբելու և զոհերը ու պատա-
 րագին ուրիշ մասերը լուալու կամ
 մաքրելու համար առատ ջուրի մատա-
 կարարութեան պէտք ունէր:

Այս պատճառիւ համար Սողոմոն
 պղնձէ ընդարձակ աւազան մը շինել
 տուաւ կամ ձուլեալ իոնք մը, որ Անգ-
 ղիական չափով գրեթէ երկու հազար

կերպն ջուր կը բռնանդակէր և որ ջուրի անուով մը լեցուն կը պահուէր : Այս աւազանէն անիւներու վրայ դրուած պղնձի պղնձի ամաններով կամ կոնքերով պէտք եղած ատեն Տաճարին զանազան կողմերը ջուր կը տարուէր : Զահերու զենուով կամ սպանուով պատարագներով զԱստուած պաշտելուն էական մասը ըլլալով հարկաւոր էր որ Տաճարը ողջակիզին համար համեմատութեամբ ազգին մատուցած պատարագներուն ընդարձակ սեղան մի ունենար, որոնք ըստ իրենց օրինաց մէկ տեղի մը մէջ միայն մատուցանել պէտք էր : Այս պատճառաւ խիստ ընդարձակ սեղանի մը հարկաւորութիւն կար և այս մեծ սեղանը Հրէից Ժողովուրդէն «Արիւնդ կամ Տիրոջը Առիւծը կը կոչուէր, այն սեղանին վրայ դրուած զոհերուն ամենաբազ կերպիւ սպառելէն : Այս սեղանին, ինչպէս նաև կոնքերուն, զոհերուն տրիւնը վրան սրկելու համար պղնձի անօթներուն, մասհաններուն և այլն, ու սպասահարկու քահանայից և սեղանին ուրիշ պաշտօնէից ու սպասաւորաց սպասահարկութեան համար հարկաւոր եղած միջոցը Տաճարին մէջ առանձին գաւիթ մը կը կազմէր : Պաշտամունքը՝ ընդարձակ կրակի մը վրայ կենդանեաց մտերու այրելէն բաղկանալով, բրիստոնէական պաշտաման նման մի և նոյն յարկին ներքե պատարագին ներկայ գանուող որ և իցէ Ժողովրդեան գումարում մի անկարելի էր : Պաշտամունքը հարկ կ'ըլլար բաց օդին մէջ կատարուիլ, եթէ ոչ ողջակիզին ձենձերահատութիւնը անտանելի կ'ըլլար : Հրէայ հեղինակները իսկ կ'ըսեն թէ սեղանը այս մասին առանձնաշնորհութիւն մի ունէր, որ հովը որ կազմէն ալ փչելու ըլլար՝ ծուխը ուղղակի դէպ ՚ի վեր երկինք կը վերանայր, առանձնաշնորհութիւն մի, ու

րուն համար խիստ իրաւամբ համար խմբեալ բաղմութիւն մի երախտադիտութիւն զգալու իրաւունք ունէր :

Ժողովրդեան համար Տաճարը երկու գաւիթ ունէր, կրիկ մարդոց համար ներքին գաւիթ մը և կանանց համար արտաքին գաւիթ մը : Կանանց գաւիթէն դէպ ՚ի երիկ մարդոց գաւիթը յարկաճածուկ սանգուխէ մը կ'իջլուէր : Ոչ որ ՚ի կանանց արտօնութիւն ունէր արանց կամ «Խորայէլի գաւիթը» մտնելու բաց ՚ի պատարագ մատուցանելու պատճառաւ, որ ատեն ըստ օրինաց զոհին մատուցանելէն առաջ պէտք էր վրան ձեռք տարածանել և ասոր համար Խորայէլի գաւիթէն անցնելու հարկ կ'ըլլար սեղանին մերձեցնուլ համար :

Ժողովուրդը անձրեւէ կամ արեւգական ճառագայթներէն պաշտպանելու համար կարգ մը սիւններու վրայ հաստատուած յարկաշէն մը կը լըջապատէր այլ և այլ գաւիթները : Այս գաւիթներուն մէկուն մէջն էր, որ մեր Փրկիչը ձմեռ ատեն Նաւակատեաց տօնին կը շրջէր. (Յ. 4. Ժ. 22) : Որովհետեւ իբր աղգային տաճար մը Ժողովրդեան յարակայ ընձաներովը բռնականապէս թանկագին և տղիւ մետաղէ դրամներու և անօթներու ահագին հարստութիւն կը ժողովուէր, ուստի ասոր համար հարկաւոր էր որ այնպիսի կողոպտիչ թշնամիներու յարձակմանց ենթակայ եղող ժամանակներու կամ դարերուն մէջ որ և իցէ ամբողջ մը ունեցած զիմադրելու ամբողջութեանը հաւասար պարիսպներով և պատնէշներով պաշտպանուած ըլլայ, և նոյնպէս հաւասարապէս հարկաւոր էր որ Տաճարը յարձակման ատեն պաշտպանելու համար կազմ և պարաստ խումբ մը մարդիկ ունենար : Այս ժամանակներուն մէջ ազգի մը

Տաճարը, ընդ հանրապէս խօսելով թա-
գաւորին և մասնաւոր ընտանեաց ա-
ւանգներուն իբր պահարան եւս կը
ծառայէր, և որուն համար արգարայի
պատճառ մը ունէր զայն կրկնակի ան-
վտանգ և անպահով ընելու :

Այս անպահովութեան նկատմամբ
Տաճարին շինութեան համար Աստու-
ծոյ ցոյց տուած տեղը խիստ յարմար
եկած էր : Տաճարը Ամորհացւոց լե-
րանց մէկուն վրայ շինուած էր, ուր
Քրտահամ աստուածային հրամանաւ
իւր Իսահակ որդին զոհելու տարաւ :

Ընտրուած տեղը հողաբլուր մը
կամ բարձրացեալ ապառաժ մի էր, ո-
րուն արեւելեան կողմը զառ ՚ի վայր
Յովնափատու ձորը կը նայէր : Հարա-
ւային ծայրը դէպ ՚ի վար Էնովմի ձորին
վրայ կը նայէր և արեւմտեան կողմը
խորունկ պատառուածքով մը Միծնի
լեռնէն կ'անջատուէր, որուն վրայ Գաւ-
թի պալատը կանգնուած էր : Ուստի
այս երեք կողմէն այս հողաբլուրը կամ
բարձրացեալ ապառաժը ընութեամբ
անմատչելի էր, և երբ բարձր և հաստ
պարիսպներով եւս ամրացաւ, ալ բո-
լորովին անառիկ եղաւ :

Հիւսիսային կողմը ապառաժէ պատ-
նէջը նեղ կիրճով մը քաղաքին միւս
մասը կը միացնէր և որ ահագին ամ-
րութեամբ շինուած աշտարակով մը
պաշտպանուած էր. այս աշտարակը
ետքէն « turris Antonia » Աշտարակ
Անթոնիոսի կոչուեցաւ : Տաճարը շրջա-
պատող պարսպաց հետ այս աշտարա-
կը Տաճարին ամրութիւնը կատարե-
լագործեց :

Այս ամեն ամրութեամբ պաշտ-
պանուած Տաճարը « Լեառն Տան Տեա-
ւըն » կը կոչուէր : Տիրոջը Տունը, որ
Անտոյատի Վկայութե խորանին կրկին
մէծաւիր ունէր, բաղդատութեամբ մեծ
շէնք մէջէն Իր կարեւորութիւնը Իտրայէլի

Տէր Աստուծոյն բնակարանը ըլլալ վը
ունեցած սրբութեանը մէջ կը կայանար,
որ ըստ Մարգարէից ձեռնեւոյ փայտե-
քանդակուած քերովելից մէջ տեղը
կը բնակէր :

Մովսիսի Վկայութեան խորանին նման
Տիրոջը տան նախասենեակն ալ առաջու-
ւորութեան հացը խոնկի սեղանը և
Եօթնաստեղեան աշտանակը (*) կը պա-
րունակէր, ուր առաւօտ եւ երեկոյ
միմիայն սպասաւորող քահանայ մի կը
մանէր : Ներքին սենեակը, այն է Սըը-
բութիւն Սրբութեանց սրբավայրը
նոյնպէս Տապանակ Ուխտին կը բովան-
դակէր, ուր միայն տարին անգամ մը, այն
է Քաւութեան օրը, սոսկ քահանայա-
պետը կը մանէր : Այս երկու սենեկաց
փոքր իրենց սրբութեան և ներքին
չքերութեան մէջ կը կայանայր : Ար-
տաքին ձեւով հաղիւ թէ իբր ճառ
տարապետական գործ մի կրնային նը
կատուիլ ուրիշ շէնքերու հետ կա-
պակցած ըլլալով, և որոնք քահանայից
և տաճարին վերաբերեալ ուրիշ վախ-
ճաններու համար սենեակներ կը պա-
րունակէին :

Տիրոջը Տունը և Տիրոջը տան լե-
ռը իրարմէ որոշել պէտք է : Առաջին
անունը այն երկու սրբազան սենեկաց
կը վերաբերի, և վերջին անունը ամ-
բողջ շէնքերուն, իրենց պարիսպները

(*) Եօթնաստեղեան աշտանակի պատկերն կը
տեսնուի ՚ի Հռովմ Տիրոսի յաղթութեան կամա-
րին վերայ : Վասն զի Քրիստոսի 70 թուին Երու-
սաղէմ քաղաքն և իւր Տաճարն առնուելով կող-
պաւնեւորն մէկ մասն Հռովմայեցոց ձեռքն ան-
ցաւ : Յովնայոս կ'ըսէ թէ. « Հռովմայեցիք Տաճարն
կործանելէն վերջն անոր մէջ զանաւոր զանազան
բաներն, այսինքն սոկեղէն սեղանն և Եօթնաստե-
ղեան աշտանակն յաւիտեակաւ Հռովմ տարին » :
Աստեք Վեպապախտոսի Բաղատին անուն լճրան ըս-
տորտն շինած Տաճարին մէջ գրուեցան : Այն-
նայն հաւանականութեամբ Էրկրորդ Տաճարին ու-
կեղէն աշտանակն յար և նման շինուած էր առաջ-
նայն :

և ամբողջութեամբ միատեղ առնելով : Այս Տիրոջը Տան լեռը Աւետացիներ կը պահպանէին , որոնք զիշեր և ցորեկ կատարեալ զինուորական պաշտպանողական դրութեամբ մը կը հսկէին :

Երկրորդ Տաճարը

Առաջին Տաճարին շինութեան աւան Սողոմոն բոլոր դրացի իշխաններէն և թագաւորութիւններէն շնորհաւորութեան և բարեմաղթութեան նամակներ ընդունած էր եւ սեղանին կանգնուած առնէ ու Տիրոջ տան ընծայման փամանակ ամբողջ Հրէական թագաւորութիւնը ցնծութեան աղաղակներով հնչեց և բոլոր դրացի ժողովուրդները Խորայէլի հետ ուրախացան : Բայց սակայն , երբ գերութեան որդւոյ մնացորդները սակաւամիւս և բեկեալ սրտիւք վերադարձան աւերակներու մեջէն Երկրորդ Տաճարը վերաշինելու համար , որուն իրենց ազգին և առաջնորդացը կամ իշխանացը մեղքերը պատճառ եղած էին , շուտ գտան որ թէև առաջին շէնքը ուրախութեան և խաղաղութեան գործ մը եղած էր , ներկայն հակառակութեան և վտանգի առարկայ մը պիտի ըլլար :

Սամարացիք նախ մարդ զըկելով ի մացուցին թէ իրենք ալ իրենց ազգակիցն էին եւ իրենց հետ շինութեան մասնակցիլ կը փափաքէին . սակայն Զորաբաբել պատասխանեց . « Ոչ է մեզ եւ ձեզ արժան չինել զտուն Տեառն Աստուծոյ , որպէս և հրամայեաց մեզ Կիւրոս թագաւոր Պարսից » :

Ասոր վրայ Սամարացիք երկրին միւս ժողովուրդեան հետ միաբանելով Պարսկաց խորհրդականներէն զոմանս կաշառեցին , որպէս զի խորամանկելով Կիւրոսի հրովարտակը ետ դարձնել տան : Կիւրոսի մահուանէ վերջ (նախ քան զՔրիստոս 530) իւր որդւոյն իշխա-

նութեան առնէ Սամարացիք իրենց խորամանկութիւնները նորոգեցին եւ վերջապէս յաջողեցան շինութեան շարունակութիւնը արգիլելու հրովարտակ ստանալ :

Այս Կիւրոսի հրովարտակին տըրւելէն տասն և վեց տարի վերջ (նախ քան զՔրիստոս 522) անդի ունեցաւ : Այս առնէ՝ որ Անդէ եւ Զորաբաբել իրենց մարգարէութեան պաշտօնը կատարեցին : Այն առնէ Զորաբաբել քաջալերութիւն ստանալով նորէն շինութեան ձեռք զարկաւ , որուն վրայ անմիջապէս Սամարացւոց ընդդիմութիւնը վերանորոգեցաւ և խնդիրը Քարեհ թագաւորին առջեւ բերուեցաւ որ աթոռը բարձրացած էր :

Քարեհ իւր հաւան Կիւրոսի հրովարտակը ճանչնալով և հաստատելով շուտ մը վէճը վերջացոյց , հրամայելով նա և որ և իցէ եթէ մէկը ուրիշ նոր ընդդիմութիւն մը հանէ , իւր տունէն վայտ մը առնուելով վրան պիտի կախուի : Այս հրովարտակաւ զինուած Զորաբաբել Տաճարին շինութիւնը յառաջ մղեց և հուսկ ուրեմն Սաբաբանի մէջ , Քարեհի թագաւորութեան վեշտասաներորդ տարին՝ շինութիւնը լմնցաւ : Բոլոր ժողովուրդը Առաջաւորութեան տօնը ամենամեծ ցնծութեամբ տօնեց Երկրորդ Տաճարին նուիրական ընծայման առնէ : Ահա այսպէս Զորաբաբելի ճարտարապետութեամբ շինութիւնը յաջողութիւն գտաւ ու կատարեցաւ :

Երիտասարդք կը ցնծային , բայց ճերմակիք , որոնք առաջին Տաճարը գեռ եւս կը յիշէին , Տաճարին շինութեան և մեծութեան մասին և զո՞՞նուազութեան վրայ կը տխրէին : Այս Երկրորդ Տաճարը առաջնոյն կէս չափն էր միայն , և իր նիւթերը խիստ ստորին էին :

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՄՈՒՐԻՈՒԹԻՒՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՍՑ

ԱՌԱՅ Տիրոջ երբ կ'ապրէի,
Եթէ ապրիլ կրնամ կոչել.

Բան մը արտօնւմ չէր տար ինձի
Կամ իմ սիրտս գոհացնէլ:

Մտաւ յայտեր վախեր ունայն
Փախաւիկի զիս կը խռովէին.

Ինչպէս փետուրն օդին վրան
Խաղը կ'ըլլայ ամեն հովին:

Բայց կը տեսնեմ ահա հիմայ
Թէ ինչ որ ինձ կը պատահի.

Բաւէ Քրիստոս հետս ըլլայ՝
Վախճանը քաղցր է եւ բարի:

Նախախնամել նա խոտապաւ՝
Իմ պարտքս է սոսի հաւատալ իրեն
Այն որ ինձի համար մեռաւ
Յայանել ցուերս՝ անձուկս ամեն:

«Դու պարզապէս ինձ հետեւէ՛
Մի հարցներ, բայց հաւատաւ.

Պէտքի ատենդ ինձի կանչէ՛

Ես քեզ կ'օգնեմ, եղբր վստահ»:

Այո, Զայնիդ ես հնազանդած

Անձս քեզի, Տէր, կը յանձնեմ

Ինչ որ ինձի տեսնես պատշաճ

Այն է բարին, ապահով եմ:

Բայց երբ ճամբան է փոթորկած

Եւ կը խռովի մարմինս երկչոտ

Թող քու խոտուածք եւ սէրդ

Զիս պթափեն եւ բերեն մօտդ:

Թարգ.

Յ.-Լ. Տափաճէան:

Մեր համազգի գրագէտներէն Եմաներ, Հոյս և Սասիս ազգային սարբերականաց մէջ եկեղեցականաց ամուսնութեան և ամուրիութեան վերայ յօդուածներ կարդալով, նամակագրութեամբ կը խնդրեն Սթի Լորէ բազրութենէն իւր համոզումն յայտնել այս մասին:

Սթի, իբրեւ գլխաւորապէս կրօնական Լճագիր, անշուշտ իւր համոզումն եւս հաստատած պիտի լինի կրօնական հիմանց վերայ: Ինչպէս կը հաւատանք, որ Քրիստոնէական Արծնքն է ամուսնութիւնն սրբագործողն և նորա արժանաւորութիւնն հըռչակողն, նոյնպէս պիտի հաւատանք, որ Քրիստոնէական Արծնքն, ինչ որ խօսած է ամուրիութեան կամ կուտութեան նկատմամբ, ճշմարիտ է և շահաւէտ, երբ կատարուի ըստ պատուիրանի Քրիստոնէական Արծնի: Երբ կատարուի, ասացինք, վասն զի ինչ տեղ պատուիրանաց կատարումն չըկայ, այն տեղ ոչ ամուսնութիւնն և ամուսնութիւն է և ոչ ամուրիութիւնն՝ ամուրիութիւն:

Ուստի ՚ի բաց թողլով զեղծումներն (որք ոչ միայն ամուրի, այլ և ամուսնացեալ կենաց մէջ կարեն սպրդիլ մարդոյ անձնիշխանական կամոց չարաչար դործածութենէն), մենք պիտի համառօտիւ միայն յառաջ բերենք՝ թէ ինչ կերպով խօսուած է Նոր Աւտակարանի մէջ եկեղեցականաց ամուսնութեան կամ ամուրիութեան վերայ:

Նոր ԿՏԱԿԱՐԱՆՆ ամենեւին լռութիւն պահած չ'է այս մասին,

«Պարտ է Եպիսկոպոսին անարատ լինիլ, միայն կնոջ աչք, արթուն, հեղ, ցած, պաշկեշտ, հիւրասէր, ուսուցիչ . . . զի իւրում տանն իսկ բարւոյք վերակացու լեալ իցէ, որդեակս ունիցի, որ ՚ի հոսգանդու թեան կայցին ամենայն պարկեշտութեամբ : Ապա թէ որ իւրում տանն վերակացու չգտնուիցէ լինել, զիմպ Եկեղեցւոյ Աստուծոյ խնամակալ լիցի . . . Եւնայեա և կանայք նոցա պարկեշտք, մի չարաստք, հեղք, հաւատարիմք յամենայնի » : Ա. ՏԻՖ. Գ. 2. 4. 5. 11 :

« Այսն այնքիկ իսկ թողի զքեզ ՚ի Արեւել, զի որ ինչ միանգամ պակաս իցէ ուղղեացես և կացուցես քառքաղաքաց, երկրունս, որպէս և ես քեզ պատուիրեցի, եթէ որ անարատ իցէ, միայն կնոջ աչք, որդեակս ունիցի հաւատացեալս եւ ոչ յամբաստանութիւն անառակութեան, կամ անհրեշտանդս : Օ՛ի պարտ է Եպիսկոպոսին անարատ լինիլ, որպէս և Աստուծոյ անտեսի. մի յանդուգն, մի բարկացող, մի թնամանող, մի հարկանող, մի զոջբաղ, այլ հիւրասէր, բարեսէր, ցած, արդար, սուրբ, ժուժկալ » : ՏԻՖ. Ա. 5-8 :

Երբ Կոստիարանի վերոգրեալ խօսքերն կ'ենթադրեն և կեղեցական պաշտօնեայն կամ հովիւն ամուսնացեալ և հայր գերգաստանի : Սակայն այսք նշանակեր՝ թէ նոյն խօսքերն կը պատուիրեն կամ կը հրամայեն, որ եկեղեցական հովիւն անպատճառ ամուսնացեալ լինի : Եթէ ասուի թէ՛ եկեղեցական հովիւի ամուսնանալն անհրաժեշտ կարեւոր է, որպէս զի լինի Օրինակ հասարակելոյ, առ այս կը պատասխանեմք, որ հաւատացելոյ օրինակ լինելու համար՝ կարեւոր չ'է անպատճառ ամուսնական վիճակն ընդունիլ : Ահա օրինակ լինելու պայ-

մաններ . « Օրինակ լինիցիր հաւատացելոյ՝ բանիւք, գնացիւք, սիրով, հաւատովք, սրբութեամբ » : Ա. ՏԻՖ. Գ. 12. « Եկեղեցուն զանձն օրինակ կացուցանել՝ գործոց բարութեան » : ՏԻՖ. Բ. 7 : Եկեղեցականի ամուսնութիւնն () օրինակ լինելու անհրաժեշտ պայման համարել՝ կը նշանանակէ Եկեղեցւոյն ոգւոյն հակառակել, որ չուզեր ամենեւին նշանագրական կամ բառական կանոնաց մէջ սահմանափակել զմեզ : Այս մասին մի կատարեալ ապացոյց է չորս Եկեղեցւոյն խօսքերն, որք մի և նոյն իրողութիւնն տարբեր ձեւերով կամ բառերով կը պատմեն և ամենեւին բառական ըստըկութեան հետեւութիւն չ'ընդմարուիր իրենց ասացուածոց մէջ : Ս'ըր Փրկիչն եւս օրինակ է մեզ ամեն բանի համար, և սակայն գիտենք, որ նա մարդկութեան ամենէն հանրական յարաբերութեանց մէջ միայն կենցաղավարեցաւ : Եւն իսկ Ա. Պօղոսըն, որ Երբ Կոստիարանէն յառաջ բերած խօսքերու հեղինակն է, ամուսնացած չ'էր :

Սուրբն Պօղոս, որ ամուսնութիւնն արգելողներն մոլորելոյ և անհաւատից նկարագրով կը նկարագրէ, (« Բաւեացին ոմանք ՚ի հաւատոյն և հայեսցին յայսս մոլորութեան . . . որ արգելուցուն յամուսնանալոյ, Ա. ՏԻՖ. Գ. 2. 3. ») ոչ նուազ կը յարգէ նաեւ ամուսնութիւնն, ոչ թէ միայն յարմար դատելով այն վտանգաւոր ժամանակին համար, յորում կը գտնուէր Եկեղեցին, Ա. Պօղոս, Բ. - 26-29) . այլ իբրեւ միջոց զանձն բողոքողին Աստուծոյ նուիրելու համար : « Այլ կամիմ զձեզ անհոգս լինել, զի որ անկինն է՝ հոգայ զՏեառն, թէ որպէս հաճոյ լիցի Տեառն. և որ կանամբն է, հոգայ զաշտար-

հիմ Թէ որպէս հաճոյ լիցի կնոջ իւր
բուժմ : Գ . Կրնի . Է . 32-35 :

Այսու Պօղոս Առաքեալն Յիսուսի
խօսքերն յառաջ կբերէ . « Ասեն
ցնա աշակերտքն . եթէ այդպէս ինչ
վնաս իցէ ընդ այր և ընդ կին , լաւ է
չամուսնանալ : Այլ նա ասէ ցնոսա ,
նչ ամենեքեան բաւական են այդմ
բանի , այլ որոց տուեալ է Գ : Մար .
ԺԺ . 10-12 :

Ամուրիութեան մասին Աւետա-
րանի մէջ գտնուած խօսքերն կատա-
րելութեան խորհրդներ են , որ կարբ-
ուին , և ոչ Թէ հասարակութեան մէջ
հանրական կիրառութեան համար
տրուած օրենքներ . վասն զի այնուհե-
տեւ երկրիս ընկերականութիւնն պար-
զուպէս երկնից ընկերականութիւնն պի-
տի դառնար : Այն կերպիւ որ Յի-
սուս Քրիստոս կը ներկայացնէ ամու-
րիութիւնն , ամենեւին վնաս չէ մարդ-
կութեան : Յիսուսի Քրիստոսի խօս-
քերէն պարզապէս կը տեսնուի , որ
ամուրիութիւնն մի բացառութիւն է
և ոչ Թէ հանրական օրէնք , և այս
բացառութիւնն մարդկային կատարե-
լութեանն թուիլ տալու համար է :

Ա . Պօղոս , երբմէն առաջ իւր Ար-
դապեան , ամուրիութեան վերաբե-
րեալ խօսքերով ամենեւին առաջի ա-
լաց ունեցած չ'են մի առանձին դաս
Արկեղեցւոյ : Արքա ամուրիութեան
վերայ ընդհանուր տեսութեամբ նա-
յած են , այսինքն ոչ միայն եկեղե-
ցական պաշտօնեայն , այլ և մարդկու-
թեան աշխարհիկ կամ քաղաքացի ան-
դամն (Թէ՛ արական սեռէն լինի և Թէ՛
իգական) եւս կարող է կոյս մնալ , ու-
մուրի լինիլ : Իայց որովհետեւ Յիսու-
սի Քրիստոսի և Ա . Պօղոսի ակնարկած
ամուրիութիւնն իսկապէս կատարե-
լութիւն կ'ենթադրէ , սակաւներուն
միայն պահուած , ուրեմն անհնարին

է որ սոյն կատարելութեան խորհուր-
դն կամ առաջարկն յուէտ եկեղե-
ցականաց չը վերաբերի :

Այլ մի եկեղեցական պաշտօնեայ
կրդայ Հոգւոյն Սրբոյ ներքին մղե-
մամբ , որ ինքն ընդունակ է ամուրի-
ութեան , ամենեւին չը պիտի տարա-
կուտի , Թէ ամուրիութեամբ կարող
չէ օգտակար լինիլ Արկեղեցւոյն . վասն
զի մարդը և անձնուէր ամուրիու-
թիւնն աւելի օգտակար կարէ լինիլ
քան ամուսնութիւնն : Ասն այն այն-
պիսի ժամանակներ և կացութիւններ ,
ուր այն ծառայութիւնն որ ամուրի
պաշտօնեայն կարող է մատուցանել
Արկեղեցւոյն՝ ամուսնացեալն կարող
չէ լիովին մատուցանել : Թողունք Ա-
րկեղեցականութիւն , երենք այս սահ-
մանէն , և ահա պիտի տեսնենք , որ
աշխարհի մէջ մեծ դորձքեր կատարող
մարդիկ , գրեթէ մեծաւ մասամբ , ա-
մուրի կեանք վարած են և կամ այնպի-
սի ամուսնական կեանք ունեցած են ,
որ ամուրիութենէ սակաւ տարբերած
է : Արամաւոր ամուրիութիւնն ամե-
նեւին թշնամական դրից մէջ չը գնեթ
ղեկեղեցական պաշտօնեայն ընկերա-
կանութեան նկատմամբ :

Իայց եկեղեցական պաշտօնէի ա-
մուրիութիւնն այն ժամանակ միայն
բարի է , երբ իբրեւ մի դրական և յա-
տուկ կոչումն է հովուական ընդհա-
նուր կոչման մէջ : Ամուրիութիւնն ե-
թէ մաքրութեան եւ անձնուիրու-
թեան մի ծարաւ կամ հաստատուն
իղձ չէ , որչափ պարկեշտ եւս լինի
չունի ամենեւին այն արժանաւորու-
թիւնն , ինչ որ ունի Նոր Ատակարա-
նի մէջ յիշուած ամուրիութիւնն :
Արկեղեցւոյն է , որ աննպատակ ամու-
րիութիւնն աւելի չը նսեմացնէ հով-
ուական արժանաւորութիւնն՝ տնկա-
նոն և անորաշաճ սովորութեամբ :

Վ) տոն ղի առանձնատկան կենաց ձանձ
րայթն կարէ դիւրաւ հրապուրել քղ-
պաշտօնեայն, որ իւր առանձնորա-
նէն արտաբոյ հրճուանք և սխտիանք
որոնէ, յորմէ կ'որեն յառաջ գալ եր-
կոր և յաճախ ալցելու թիւններ, ժա-
մալաճառութիւններ, սնտոխաբանու-
թիւններ, որով և կոսկածանաց կ'ենն
թարկուի ամուրիական անարատու-
թիւնն: Վմուրիական վիճակի մէջ մեծ
սրբութիւն պէտք է, որ մարդ կարենայ
ամեն տաղտուկ և անուր գաղափար-
ներ ՚ի բաց փարատել: Ոչմարիտ է որ
ամուրիութիւնն մի սուրբ և հրեշտա-
կային գաղափար կը պարունակէ իւր
մէջ, բայց պէտք է քննել նախ թէ
մեր ամուրիութիւնն ունի՞ արդեօք
այս չնաշխարհիկ յատկութիւնն:

Ահա ընդհանուր կանոն. — Երբ
ամուրիութիւնն մի զոհ չէ Աստուծոյ
թագաւորութեան համար, լակ է
ամուսնութիւն քան զամուրիութիւն:
Վ) ասն ղի եկեղեցականութիւնն երբ
չը շահիր հովուի ամուրիութենէն
անշուշտ կը տուժէ: Իսկ եթէ ա-
մուրիական կատարելագործութեան
եւ սրբութեան մեծ գաղափարն ՚ի
բաց թողունք, և զմարդիկ այնպէս
ընդունինք, ինչպէս որ են, ամուս-
նացեալ հովիւն աւելի օգտակար է
քան ամուրին, մանաւանդ երբ հով-
ուի կինն եւս այն է, ինչ որ պէտք է
լինել: Այս կարեւոր կէտն առանց
ուշադրութեան թողած չէ Նոր Ատա-
կարանն. քանզի ամուսնացեալ եկեղե-
ցականաց սրբորդերն թուած ժախնա՛լ,
թուած է նաև իրենց կանանցն. «Նոյն
պէս և կանայք նոցա սրբիւնէտք, մի
չարախօսք, հեղք, հաւատարմք յա-
մենայնի ո: Ա. ՏԻՃ. Գ. 11: Եթէ
եկեղեցականի կինն մտանակից չէ իւր
համարումներուն և զգացումներուն,
(որչափ եւս լաւ ամուսին լի՛ի) միշտ

արգելք և գայթակղութիւն է հով-
ուական պաշտօնին: Այսպիսի պարա-
գայից մէջ եւս կը տեսնենք ահա,
որ ամուրիութիւնն դիւրութիւնն էր
ու. ի պաշտօնի անարգել կոտորման
համար:

Նոր Ատակարանն, որուն մէջ
քնուած է մարդոյ սրտի խորքն ու
կարողութիւնն, ամուսնութեան պա-
տուէրին հետ ամուրիութեան յարգն
եւս չը մոռանար, հարկաւ ամուրիու-
թիւնն իբրեւ բացառութիւն, իբրեւ
կատարելութիւն նկատելով: Մեր Հա-
յաստանեայց Եկեղեցին ևս եկեղեցա-
կանաց նկատմամբ ոչ ամուսնութիւնն
անողայման կարեւոր կը համարի և ոչ
ամուրիութիւնն: Ունի ինչպէս ամուս-
նացեալ, նոյնպէս և ամուրի պաշտօնե-
այք, երկուքն եւս ՚ի վերայ հիման
ազատ ընտրութեան: Եթէ ամուրիու-
թեան զեղծումէն կը հետեւի որ ամու-
րիութիւն պէտք չէ, ամուսնութեան
զեղծումէն եւս կը հետեւի ուրեմն
որ ամուսնութիւն պէտք չէ: Սակայն
խնդիրն զեղծման վերայ չէ, այլ էա-
կան հանգամանաց: Ամուսնութիւնն
առանց զեղծման օրհնուած է, ամու-
րիութիւնն՝ առանց զեղծման օրհնու-
ած և գովուած է: Ջանալու է որ
երկրեան եւս իրենց սրբութեան և
անարատութեան մէջ պահուին. Զա-
նալու է որ երկրեան եւս Նոր Ատա-
կարանի սրբագիծ պայմաններն ունե-
նան, և այնուհետեւ պիտի տեսնենք,
որ թէ ամուսնացեալն և թէ ամուրին
օգտակար են Աստուծոյ թագաւորու-
թիւնը յառաջացնելու համար:

Ուրացողն Յուլիանոս, նշմարելով
որ Աւետարանի յառաջագիմութեան
մի գլխաւոր պատճառն Քրիստոնէից
վարուց սրբութիւնն էր և մանաւանդ
եկեղեցական պաշտօնից, հրամայեց
հեթանոս բուրմերուն, որ իրենց կա-

Տոյքն, զաւակներն ու ծառաներն նոյն վարուց սրբութեան մէջ պահեն, յորում քրիստոնեայք կը պահպանէին: Ուստի ամուրի եկեղեցականաց մենտաւաններն գիտած ժամանակ՝ ամուսնացելոց ընտանեկան կենաց խորքն եւս թափանցելու և զննելու է: Եւ երբ այս անաչառ զննութիւնն անենք, պիտի տեսնենք տկնեբեւ, որ յանցանքն, ո՛չ թէ ամուսնական կամ ամուրիական գրութեան մէջ է, այլ մարդոց մէջ է, մարդն է զոր պէտք է սրբել, մարդն է, զոր պէտք է Աւետարանի հոգւով վերանորոգել, մարդն է, որ իւր կոչումն կը փառաւորէ թէ՛ յամուսնութեան և թէ՛ յամուրիութեան:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

Բեթլէհէմցի Հայ օրիորդ մի, նշաւաւած ընկելով մի Յոյն երիտասարդի հետ, երբ եկեղեցին կը տարուի պըտակուելու համար, Յունաց վանուց Տեսուչ Մետրապօլիտն կը յայտնէ թէ՛ նախ պէտք է մկրտուի օրիորդն և ապա Պատկի Խորհուրդն կատարուի: Մետրապօլիտի սոյն յայտարարութեան և յամուսնութեան վերայ ծնողք եւ ազգականք կը զայրանան և օրիորդն եկեղեցիէն հանելով՝ խուռն բաղմութեան մէջն կ'աւանդեն եւ սուս կը բերեն՝ Յոյն երիտասարդի հետ չ'ամուսնացնելու պայմանաւ: Երիտասարդի ծնողքն եւ ազգականքն միջնորդ կը ձգեն և կ'առաջարկեն որ ամուսնութեան Խորհուրդն Հայոց եւ կեղեցւոյն մէջ կատարուի:

Աւայս անօրինուեցաւ Ս. Աթոռոյս Վարչութեան կողմէն՝ օրինաւոր

երաշխաւորութիւն առնուլ, յետ պըտակման հարան վերադառնալ չը մկրտուլ պայմանաւ:

Երաշխաւորութիւնն առնուեցաւ, երիտասարդի ծնողաց տունն գրաւ, գրուեցաւ վաւերական գաշնագրով եւ Պատկի Խորհուրդն կատարուեցաւ մէք Եկեղեցւոյն մէջ:

— Ուէմէցի Արաք երիտասարդ մի իւր քրոջ հետ մեղսական յարաբերութիւն ունեցող Գառուորն (Մղան) սպաննելուն համար, հրամանաւ Տէրութեան գլխաւեցաւ քաղաքի մէջ, քանդի գառաւորի մերձաւորքն չը հաճեցան արեւնագին ստանալով՝ աղաւթ թողուլ նոյն երիտասարդն:

— Հրէայք օր աւուր բաղմանալու և յառաջ երթալու վերայ են Պաղէստինի մէջ: Մեծամեծ շնութեց ձեռնարկած են և մի քանի տարուան մէջ բուսականին չէնքեր յառաջ բերած են:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՆՍՐԵԿ ՓՈԲՐԱԴԻՐ, մաքուր աղագրութեամբ և վայելուչ կազմով:
Գին 12 Դանկիւն:

ԱԼԵՏԱՐԱՆ ՓՈԲՐԱԴԻՐ, ընտիր օրինակոց բաղդատութեամբ տպագրեալ, վայելուչ կազմով:
Գին 8 Դանկիւն:

Սուրբ Աթոռոյս տպարանէն իրոյս ընծայուած գրեանքն գլխաւորապէս կը ծախուին ի գրավաճառանոցի Ս. Աթոռոյս, և ի Փոխանորդատան Երուսաղէմի ի Կ. Պօլս:

Հեղերէն խոշորագիր. Տպեալ 1869.
 Հինգրկուս եւ Մարիամ. Տպեալ 1870.
 Հրահանգ սիրոյ, դործ Մարեղեան Յովսէփ վարժապետի. Տպ. 1870.
 Ղերուքնա եղեացի, եւ Եսայի կաթողիկոս Աղուանից. Տպեալ 1868,
 չափոյ գիրք. Տպեալ 1873.
 Ճառ հաղորդութեան. Տպեալ 1860.
 Ճառ դպրոցական. երկու փոքր տետրակներ. Տպեալ 1863 եւ միւսը՝ 1867.
 Ժարտասանութիւն առ ձեռն. աշխատասիրեաց Եղիազար Մուրաճեան.
 Մարտենադրութիւն նախնեաց. Տպեալ 1856.
 Մատթէոս Ուսմայեցի, դործ նախնեաց ժԲ դարու. Տպեալ 1869.
 Մեկնութիւն Երեմիայի. Տպեալ 1850.
 Մեկնութիւն յայտնութեան. Ներսիսի Լամբրոնացւոյ. Տպեալ 1855.
 Միկայիլի Ասորոյ Ժամանակագրութիւն, դործ ժԲ դար. Տպեալ 1871.
 —Նոյնը՝ ուրիշ դրագրով բաղադրուած փոքր ինչ տարբերութեամբ.
 Յովհաննէս կաթողիկոս, պատմութիւն Հայոց, դործ նախնեաց Թ. դարու.
 Յովսէփ գեղեցիկ. Տպեալ 1849.
 Նարեկ. աղօթականաց Ս. Հօրն մերոյ զրիգորի Նարեկացւոյ. Տպ. 1868.
 Նոր բնութիւնացարան. Տպեալ 1868.
 Ողբերգութիւն 'ի մեծն Ներսէս. Տպեալ 1863.
 Ուսում հայրենասիրի. Բ. Տպ. 1874.
 Ուսումն բարուց. Տպեալ 1857.
 Ուսումն տղաներանութեան. Տպեալ 1869.
 Պատմութիւն Ս. Գրոց. Տպեալ 1867.
 Պատմութիւն նոր կրօնականի. Տպեալ 1872.
 Պատմութիւն Ս. Երուսաղեմի. ըստ լատինացի թարգմանութեամբ. Տպ. 1872.
 Պատմութիւն Երուսաղեմի. աշխատասիրեաց Խորեն վարդապետ. (**) 8
 Պատմութիւն Ս. Լուսաւորի. Տպեալ 1867. 4
 Պատմութիւն Լէնկիթիւնոյ. Տպեալ 1873. 10
 Պատմութիւն Հայոց. Տպեալ 1870. 6
 Պատմութիւն բարոյական. Տպեալ 1872. 7
 Պատմութիւն Հայաստանեայց, առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ. Տպեալ 1872. 16
 Պատմութիւն երկամեայ պահպանութիւն 'ի Հապէշտան. Տպեալ 1871. 20
 —Նոյնը՝ Գաղղիայէն լեզուաւ. 20
 Սաղմոս խոշորագիր, այլ եւ այլ անգամ տպուած. 10
 —Նոյնը՝ մեծ գիրքով 6
 —Նոյնը միջակ՝ դպրոցներու համար. Տպեալ 1873. 6
 Նոյնը՝ փոքր գիրքով եւ մանր գրով. 3
 Սին օրագիր, կազմեալ 1866էն մինչեւ 1873. աշխարհիկ լեզուաւ. 40
 Ստորագրութիւն Երուսաղեմի. Տպեալ 1859. (**) 4
 Վարժութիւն փոխառաց մանկանց. Տպեալ 1868. 6
 Տանիկ տեղագրութիւն Երուսաղեմի. Տպեալ 1855. (') 3
 Տարերք իմաստասիրութեան. Տպեալ 1852. (') 6
 Տեղութիւն հովուական. Տպեալ 1856. (') 8
 Տրամաբանութիւն. Պատուիկ Գրիգորի Փէտրիանցեան. Տպեալ 1855. (') 18
 Տօնացոյց. Տպեալ 1868. 10
 Վերական, հին սեմի. Տպեալ 1872. 20
 Վերական Գաղղիերէն լեզուի. Տպեալ 1871. 20
 Վերականութիւն Հայերէն լեզուի. Տպեալ 1870. 4
 Վերականութիւն Գաղղիերէն լեզուի. Տպեալ 1869. 3
 Վերականութեան համառօտ, Հայերէն եւ Արաբերէն լեզուաւ, Տպ. 1870. 2
 Սրացոյց եւ գուշակութիւնք օղոյց. 1

Դ.Բ.Ը.	Փշ.
	30
2	20
2	
3	
300	
4	
	30
3	
6	
14	
25	
10	
16	
12	
10	
10	
12	
5	
4	
4	
18	
3	
8	
7	
5	
8	
4	
10	
6	
7	
16	
20	
20	
10	
6	
6	
3	
40	
4	
6	
3	
6	
8	
18	
10	
	20
2	20
4	
3	
2	
1	

ՅԱՆԿ

Ս Ե Պ Տ Ե Մ Բ Ե Ր

Արթուրյան Աւետարանական Ըանկոյ	ԳԱՍ Ե .
— Անտարբերութիւն կրօնական . (Շար. և Վերջ)	193—202
ՄԱՀԱԳՈՅԺ . — Եղերդ ՚ի տարածամ մահ	
Մուրատայ, դեռահասակ որդւոյ Մեծ .	
Բաղդալոյ Յ. Մուրատեանց	203—205
Մեր ժամանակուայ ոգին . (Շար. և Վերջ)	206—208
Անգղիական Մաղկաբաղ	208—212
Ամուսնութիւն եւ ամուրիութիւն Եկեղեց	
յականաց	212—215
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ	—216
Նոր հրատարակութիւնք	—216

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սիօնը ամէն ամիս կը հրատարակուի 24 երեսէ բաղկացեալ մէկուկէս ութածալ թղթով :
- Բ. Տարեկան գինն է երկու արծաթ Մէճիտյե, հանգերձ ճանապարհի ծախքովը կանխիկ վճարել :
- Գ. Զատ տետրակ առնել տւողը, պէտք է ամեն մէկ տետրին շորս դա. հեկան վճարէ :